

ÄIDIN HUOLET LAPSENSA KOULUNKÄYNNISTÄ – MIKÄ SELITTÄÄ?

Raija Arpré
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

ARPRÉ, RAIJA:

Pro gradu -tutkielma, 37 s.

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Ohjaaja: Jari-Erik Nurmi, Professori, PsT

Kehityopsykologia

Syksy 2014

Tämä pro gradu –tutkielma pohjautuu Jyväskylän yliopiston ”Oppiminen ja motivaatio” - hankkeen ”Alkuportaot – Lapset, vanhemmat ja opettajat yhteistyössä koulutien alussa” - seurantatutkimukseen. Tutkimuksen aineisto kerättiin vuosina 2011 lasten ollessa neljännellä luokalla. Tutkittavia äitejä oli 125. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, millaisia huolenaiheita äideillä oli liittyen lapsen koulunkäyntiin. Huolenaiheita kysyttiin kyselylomakkeella. Lisäksi oltiin kiinnostuneita siitä, selittävätkö äidin sosiaalinen tausta, koulutustaso, vanhemmuuden stressi ja masentuneisuus äitien huolia. Samoin oltiin kiinnostuneita, selittääkö lapsen taitotaso (yksilö- ja ryhmätestit) sekä kaverisuhteet (sosiometria) ja ongelmakäyttäytyminen (opettaja-arviointi) äitien huolia.

Tulosten mukaan äidit eivät pääsääntöisesti olleet kovinkaan huolestuneita muista lapsen koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Eniten he olivat huolissaan lapsen motivaatiosta ja vähiten opettajan ammattitaidosta. Tulokset osoittivat myös, että mitä yliaktiivisempia, huonommin matematiikan laskutaidossa ja kertotaulussa menestyviä lapset olivat, sekä mitä vähemmän lapsi osoitti prososiaalisuutta, sitä huolestuneempia vanhemmat olivat lapsen oppimismotivaatiosta. Lisäksi tulokset osoittivat, että mitä enemmän lapsella oli kaverisuhteisiin liittyvää ongelmakäyttäytymistä, negatiivisia toverimainintoja ja mitä huonommin lapsi menestyi kertotaulussa sekä mitä enemmän esiintyi vanhemmuuden stressiä, sen huolestuneempia vanhemmat olivat lapsensa kiusaamisesta.

Tutkimus antoi uutta tietoa äidin huolenaiheista lapsensa koulunkäynnistä. Kiinnittämällä huomiota äidin lapsen koulunkäyntiä koskeviin huoliin voidaan parantaa perheen ja koulun välistä yhteistyötä. Lisäksi mikäli oppilashuollon resurssit olisivat riittäviä, voitaisiin tukea ohjata luokassa eniten sitä tarvitseville mm. oppimiseen tai ongelmakäyttäytymisen ehkäisemiseen. Tämä tutkimus toi esille myös lapsen kiusaamiseen puuttumisen tärkeyden, sillä lapsen kiusaaminen selitti äidin huolia lapsen oppimismotivaatiota enemmän. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tietää äidin huoliin vaikuttavien äitiin (mm. stressi) ja lapsiin liittyvien tekijöiden (mm. yliaktiivisuus) pidemmän aikavälin seuraukset.

Avainsanat: Äidin huolet, Vanhemmuuden masennus, Vanhemmuuden stressi, Lapsen kaverisuhteet, Lapsen prososiaalisuus, Lapsen ongelmakäyttäytyminen, Oppimisvaikeudet

ABSTRACT

Mothers worries of her childs school years – what explains mothers concerns?

This master's thesis is based on follow-up study "First Steps – Interaction and Learning within Children-Parent-Teacher Triangle". The data for the research was collected in the year 2011 when the children were on fourth grade. There were 125 mothers under the study. The follow-up study was firstly interested in the kind of worries mother was experiencing in their children's school-going. The concerns were registered with survey form. The second objective was to examine whether mothers social backgrounds, levels of education, parental stress and parental depression would explain mothers concerns. Also the children's skill levels (individual- and group testing), social contacts, friends (sociometry) and problem behaviour (the teachers evaluation) were examined as possible predictors of mothers concerns.

The results showed that the mothers weren't much concerned about other subjects concerning their children's school-going. Mostly worrying thing was the child's motivation and the least the teachers professionalism. The results also pointed out that the more hyperactive, less skillful in calculus and times tables the kids were and the less the child showed prosociality, the more mothers worried their children's motivation of learning. The results also indicated that the more the child had problem behaviour in their friendships and negative friend-mentions, the more mothers evidenced stress, the more concerned the mothers were about bullying.

Key words: mothers worries, parental depression, parental stress, peer relationships, children's prosociality, children's problem behavior, learning disabilities

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Huolet	2
1.2 Vanhempien huolet lapsensa koulunkäynnistä	3
1.3 Masennus	7
1.4 Vanhemmuuden masennuksen yhteys lapseen	8
1.5 Vanhemmuuden stressi ja sen yhteys lapseen	9
1.6 Lapsen kaverisuhteet	9
1.7 Lapsen prososiaalisuus	11
1.8 Lapsen ongelmakäyttäytyminen	11
1.9 Oppimisvaikeudet	12
1.9.1 Matematiikka	13
1.9.2 Kieleen liittyvät häiriöt	14
1.10 Tutkimusongelma	16
2. MENETELMÄT	16
2.1 Tutkittavat ja tutkimusasetelma	16
2.2 Muuttujat ja mittarit	17
2.2.1 Äitien mittarit	17
2.2.2 Lasten mittarit	19
2.3 Analyysit.....	21
3. TULOKSET	22
3.1 Äidin huolimuuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja Cronbachin alfa –kertoimet	22
3.2 Äitiin ja lapsiin liittyvät tekijät äidin huolien selittäjinä	23
4. POHDINTA	27
4.1 Kodin taustatekijöiden ja äidin hyvinvoinnin yhteys äidin huoliin	27
4.2 Lapsen kaverisuhteiden ja ongelmakäyttäytymisen yhteys äidin huoliin	28
4.3 Lapsen taitotason yhteys äidin huoliin	28
4.4 tutkimuksen rajoitukset	29
4.5 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimuksen tarve	29
5. LÄHTEET	31

1. JOHDANTO

Monet vanhemmat kokevat huolestuneisuutta lapsensa koulunkäynnistä. Olisikin mielenkiintoista selvittää, mitkä tekijät voisivat selittää huolia. Huolet ovat tulleet osaksi riskiyhteiskuntaa, joten kiinnittämällä huomiota huoliin voidaan parantaa yksilöiden ja perheiden hyvinvointia ja elämänlaatua (Yanay & Benbenishty, 2008). Lapsiin liittyviä huolia ovat tutkineet Bayer, Sanson, ja Hemphill (2006), Goncalves ja Byrne (2013), Gottlieb ja Bronstein (1996), Hendrickson (2008), Humphreys (1995), Muris, Merckelbach, Meesters ja Van den Brand (2002), Neff ja Dale (1996), Orton (1982), Silverman, La Greca ja Wasserstein (1995), Stenvenson-Hinde ja Shouldice (1995) sekä Yanay ja Benbenishty (2008). Kuitenkin tutkimustietoa vanhempien huolestuneisuudesta lapsensa koulunkäynnistä (Gallo, Hadley, Angst, Knafl, & Smith, 2008; Humphreys, 1995; Neff & Dale, 1996; Yanay & Benbenishty, 2008) on vähäisesti.

Äidin huolia koskevat tutkimukset (Humphreys, 1995) ovat käsitelleet lähinnä äidin ja lapsen vuorovaikutuksen yhteyttä lapsen ensimmäiseen vuoteen sekä yhteistyötä muodollisen terveydenhuollon (Gallo ym., 2008) kanssa. Stickler, Salter, Broughton ja Alario (1991) tutkivat vanhempien huolia lasten terveydestä (Gallo ym., 2008; Triantafyllou, Cartwright-Hatton, Korpa, Kolaitis, & Barrowclough, 2012). Vanhemmat olivat huolestuneita korvatulehduksista, immunisaatioon vaikuttavista sairauksista, yleisestä vilustumisesta sekä syövästä. Myös riittävä kuri ja roolimallina toimiminen aiheuttivat vanhempien huolestumista. Yanay ja Benbenishtyn (2008) mukaan vanhemmat ovat huolissaan lapsen henkilökohtaisesta turvallisuudesta (väkivalta, loukkaantuminen tai kuolema sodan / poliittisen väkivallan tai terroristihyökkäyksen uhrina), koulutuksesta (Gallo ym., 2008), sosiaalisista suhteista (Gallo ym., 2008; Goncalves & Byrne, 2013), laihduttamisesta, vapaa-ajasta, käyttäytymisestä (Triantafyllou ym., 2012) tai rikkomuksista. Humphreys (1995) esitti erityisesti kodin ulkopuolisen väkivallan aiheuttavan äidin merkittävää huolestuneisuutta. Lisäksi Yanay ja Benbenishty (2008) toivat esille, että länsimaiset vanhemmat ovat huolestuneita pyörä- tai auto-onnettomuuksista (Stickler ym., 1991), päävammoista, altistumisesta ympäristön myrkyille, kidnappauksesta (Stickler ym., 1991), arvoista (Stickler ym., 1991), moraalista, taloudesta (Gallo ym., 2008; Goncalves & Byrne, 2013; Stickler ym., 1991) ja kiintymyksestä (Stickler ym., 1991). Myös television liika katselu (Stickler ym., 1991; Triantafyllou ym., 2012) ja terveellisen ruokavalion noudattaminen tai noudattamatta jättäminen (Gallo ym., 2008) olivat äitien huolien aiheita. Lisäksi lapsen koulussa pärjääminen, poissaolojen aiheuttama jälkeen jäänti oppiaineissa (Gallo ym., 2008; Triantafyllou ym., 2012), kokeessa epäonnistuminen (Gallo

ym., 2008; Neff & Dale, 1996; Triantafyllou ym., 2012) ja koulun keskeyttäminen aiheuttavat vanhempien huolestumista. Äidin katastrofaalisia huolia kartoittaessaan Triantafyllou ym. (2012) osoittivat lisäksi laiskuuden, kaverien vaikutuksille alttiuden, eristäytymisen, argumentoinnin, työn, jota he eivät halua. Lisäksi tutkijat osoittivat, että äidit olivat huolissaan lasten päämäärättömyydestä, uskon puutteesta, onnettomuuksista, introverttiudesta, emotionaalisista häiriöistä, elämän kontrolloimattomuudesta, epäonnistumisesta työn saannissa, partnerin henkisestä väkivallasta, yksinäisyyden pelosta vanhempien kuollessa, raiskauksesta, itsemurhasta, huumeista ja vankilaan joutumisesta.

Yanay ja Benbenishty (2008) totesivat, että vanhempien odotetaan olevan huolissaan lapsestaan osana vanhemman velvollisuutta, mutta huoli on kuitenkin luonnollinen ja vaistonvarainen ilmiö. Mitä nuorempi ja riippuvaisempi lapsi on, sitä huolestuneempi vanhempi voi olla esimerkiksi lapsen lähtiessä kouluun. Vanhempien huolet lapsistaan voivat toimia myös uutena sosiaalityön intervention aloituksena. Osansa vanhempien huolestuneisuuden lisääntymiseen tuovat uutiset ja media.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mikä äitiä huolettaa lapsen koulunkäynnissä. Vastausta etsittiin äidin sosiaalisesta taustasta, koulutustasosta, vanhemmuuden stressistä ja masentuneisuudesta. Selitystä etsittiin myös lapseen liittyvillä tekijöillä: taitotason kartoittamisella yksilö- ja ryhmätestein. Kaverisuhteita ja ongelmakäyttäytymistä kartoitettiin myös kyselylomakkein lapsilta itseltään, opettajilta ja vanhemmilta.

1.1 Huolet

Termejä pelko, ahdistus ja huoli käytetään usein paljolti samaa merkitsevinä (Humphreys, 1995; Neff & Dale, 1996; Yanay & Benbenishty, 2008). Pelko määritellään järkyttäväksi tunteeksi, jonka herättää odotettavissa oleva kipu, pahuus tai vaara. Pelon ja ahdistuneisuuden erottavat, että pelko on todellinen ja oikeutettu johtuen ulkoisista olosuhteista, mutta huolen katsotaan olevan pysyvä mentaalinen ahdistus- tai kiihtymystila, mikä johtuu tai aiheutuu ahdistuksesta ilman todellista vaaraa. (Muris ym., 2002.)

Silverman ym. (2008) määrittelee huolen ahdistuneisuuden kognitiiviseksi komponentiksi. Se sisältää ajatuksia ja mielikuvia, jotka viittaavat mahdolliseen negatiiviseen tai uhkaavaan tulokseen, mutta samanaikaisesti niitä yritetään välttää. Huolitunteita on vaikea kontrolloida, ja ne koetaan usein häiritsevinä. Huoli voi toimia myös mukautuvana toimintona ja ongelmanratkaisussa johtaa

tehokkaaseen valmentautumiseen ja selviytymiseen tulevaisuudessa. Siinä missä DSM IV määrittelee liiallisen huolehtimisen osoittavan toimimatonta prosessia, huoli on kuitenkin yleinen kehityksellinen ilmiö (Goncalves & Byrne, 2013; Muris ym., 2002; Neff & Dale, 1996), mutta ohjeita sen määrittelyä varten kliinisesti merkityksellisesti ei kuitenkaan ole.

Huoli on olennainen piirre yleisessä sekä monissa ahdistuneisuushäiriöissä (Goncalves & Byrne, 2013; Silverman ym., 1995; Triantafyllou ym., 2012), mm. ahdistuneisuudessa ja pelossa. Patologinen huolestuneisuus ja ei-patologinen huolestuneisuus erottavat yksilöt huoliprosessiin liittyvän huolen tiheyden, sisällön, kontrollin määrän ja jälkikäteen tuntuva ahdistuneisuuden suhteen. Kohtuuttomasti huolissaan olevien henkilöiden on todettu sitoutuvan ongelmanratkaisuun tehottomammin kuin vähemmän huolestuneisuutta kokevien. Robichaudin (2003) mukaan epävarmuuden sietokyvyttömyys, negatiivisesti suuntautunut ongelmaratkaisu, huolitunteisiin liittyvät positiiviset ajatukset ja niiden kognitiivinen välttely, on yhdistetty huoli-tunteiden ylläpitoon. Robichaud (2003) todisti myös naisten raportoivan enemmän huolestuneisuutta ajatuksen ehkäisyyn, negatiivisiin ongelmiin sekä luottamukseen liittyvissä asioissa.

Kun aikuisilta on kysytty heidän yleisiä huoliaan (Silverman ym., 1995), niiden on havaittu koskevan uusia läheisiä suhteita, sosiaalista pätevyyttä, elämän saavutuksia, työpätevyyttä, taloudellista selviytymistä ja yleismaailmallisia ongelmia. Huoli koskettaakin tällöin pääasiassa enemmän itseen kohdistuvia henkilökohtaisia ja emotionaalisia uhkia kuin vaaraa yleisimmällä tai abstraktilla tasolla. Goncalves ja Byrne (2013) sekä Silverman (1995) ovat osoittaneet huolen sisällön vaihtelevan aikuisen elämäntilanteen mukaisesti: nuoret aikuiset olivat huolissaan koulusta, työstä, taloudesta, sosiaalisista suhteista, kun taas vanhemmat kokivat huolestuneisuutta fyysisestä terveydestä.

1.2 Vanhempien huolet lapsensa koulunkäynnistä

Neff ja Dale (1996) selvittivät, kuinka huolestuttavia jotkut tilanteet voivat olla kouluikäisille lapsille ja tunnistavatko vanhemmat, kuinka huolestuttava tilanne voisi olla heidän lapselleen. Tutkimukseen osallistujina oli 48 Yhdysvaltain läntisen metropolialueen 7-11 -vuotiasta lasta, 40 äitiä ja 8 isää. Kyselytutkimus, joka suoritettiin lasten kotona, oli 27-kohtainen ” Mikä huolestuttaa sinua (lastasi) eniten?”. Vastaukset arvioitiin 5-portaisesti (1= ei lainkaan huolia, 5= suurin mahdollinen huoli). Vanhempia huolestuttivat eniten vanhemman kuolema, lapsen epäröinti koulussa, varastamisesta kiinni jääminen ja tulipalon uhriksi joutuminen. Vanhemmat eivät tunnistanee sellaisia lasten huolia,

jotka koskivat pilkan kohteeksi joutumista luokassa, epäonnistumista kokeessa tai muuttamista uuteen kouluun.

25 lyhytaikaisessa suojamajoituksessa (keskimäärin noin 30 pv) olevaa kaltoin kohdeltua, kaakkois-michiganilaista naista oli Humphreysin (1995) tutkimuksen kohteena. Keski-ikältään he olivat 28-vuotiaita. Tutkittavat olivat kokeneet viime vuosina fyysistä väkivaltaa useita kertoja. Suojamajoitukseen hakeutumisen syitä olivat sillä hetkellä koettu väkivalta tai pelko väkivallan uhriksi joutumiselle. Tutkimusmenetelminä käytettiin etnografista haastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Tutkittavilta kysyttiin: ”Mitä huolia kaltoinkohdelluilla naisilla on lapsistaan?” ja ”Mitkä ovat kaltoinkohdeltujen naisten reaktiot lastensa huoliin?” Tulokset paljastivat tutkimuskysymyksiin vastauksena kaksi teemaa: ”Pitää lapsi turvassa” ja ”Luoda järjestys epäjärjestyksestä”. Ensimmäisen teeman mukaan ”Pitää lapsi turvassa” kaltoinkohdellut naiset käyttivät paljon aikaa ja energiaa yrittäessään suojella lapsiaan heitä uhkaavalta vaaralta. Tämä sisälsi seuraavia aiheita: 1. Tämä tarkoitti naisten jatkuvaa valppautta ja intuitiota yhdistettynä neuvokkuuteen yrittäessään turvata lastaan. 2. Naiset opettivat myös lapsilleen erilaisia metodeja suojautumiseen hakeutumisessa ja turvassa pysymiseen. 3. Oman elämän sopeuttamisella mm. jättämällä väkivaltainen puoliso naiset vähensivät lapsen vaaralle altistumista. 4. Tulevaisuuden suunnittelu. Esimerkiksi äidin kouluun hakeutuminen loi turvaa tulevaisuudelle. 5. Mikäli tilanne niin vaati, naiset raportoivat altistavansa itsensä vaaran (tässä tutkimuksessa usein väkivaltainen mies) ja lapsen väliin. Toinen teema ”Luoda järjestys epäjärjestyksestä” tarkoitti kaltoinkohdelluille naisille sitä, että eläessään lapsineen kaoottisesti ja epäjärjestyksessä he yrittivät etsiä elämälleen tarkoitusta, syytä ja järjestystä. Tutkittavat osoittivat huolestuneisuutta myös lapsen kouluympäristöön (kaverit, aseet, jengit) liittyvästä väkivallasta.

Yanay ja Benbenishty (2008) kartoittivat kyselylomakkeella Haifalaisten (Israel) kouluikäisten lasten vanhempien huolia. Osallisena oli 1357 äitiä ja 364 isää, keski-ikä 40 vuotta. Vanhemmilta kysyttiin arviota huolista 5 - portaisella asteikolla (1 = ei ollenkaan huolissaan, 5= hyvin huolissaan) 13:een huoleen. Lisäksi heidän piti määritellä lapsen sukupuoli ja luokka-aste sekä oma sukupuoli, ikä ja koulutustaso (korkeakoulu tai alempi koulutusaste). Tutkimuksen tulokset paljastivat kolmen tyyppisiä huolia: ensimmäinen tyyppi tarkoitti vanhempien tuntemuksia, jotka eivät olleet heidän hallinnassaan: esimerkiksi terroristihyökkäyksen kohteeksi- tai liikenneonnettomuuteen joutumista. Tästä riskistä vanhemmat olivat eniten huolissaan. Toinen tyyppi sisälsi huolia, joihin vanhemmilla oli osittainen kontrolli: esimerkiksi houkutelluksi huumeiden käyttöön tai hyväksikäytetyksi joutumista. Tätä ryhmää luonnehti ajatus, että lasten turvallisuus on vanhemmista riippuvaa. Vanhemmat olivat tästä vähemmän huolissaan. Kolmannen luokituksen mukaisesti huoli tarkoittaa asioita, joissa vanhemmilla on vähäinen rooli ja missä vanhemmuus ei ole aina vaikuttajana:

esimerkiksi luokkaopetuksesta, koulun aktiviteeteista, lapsi ei löydä työtä, lapsi voi jättää koulun kesken, ei ole ystäviä tai että lapselle voisi kehittyä syömishäiriö, jolloin ne ovat lapsen kohdattava ja käsiteltävä. Vanhemmat olivat huolissaan näistä asioista, mutta heillä ei ollut puuttumiseen tehokkaita keinoja kontrolloidakseen tilannetta ja vähentääkseen riskejä. Mitä korkeampi koulutus vanhemmilla oli, sitä vähemmän he ilmaisivat huolia verrattuna alemman koulutuksen omaaviin vanhempiin. Tämä suhteessa tehokkuuteen, hallintaan ja huolestumiseen selittää sitä, että miksi vähemmän voimavaroja omaavat vanhemmat osoittivat huolitunteita enemmän. Tällöin sosiaalityön kontekstissa voidaan auttaa lisäämään vanhempien hallinnantunnetta ja siten vähentää heidän huoliaan. Tulokset osoittivat myös äitien huolehtivan isiä enemmän. Vanhemmat valitsivat koulun turvallisuussuositusten (koulun fyysinen kunto ja ympäristö) ja akateemisten vaatimusten mukaisesti. Ala-astetta käyvien lasten vanhemmat olivat yleisesti enemmän huolestuneita kuin lukio-ikäisten vanhemmat johtuen joko naapurustoon sijoittuneesta väkivallasta tai kouluväkivallasta. Vanhemmat, joilla oli henkisesti tai fyysisesti vammautuneita lapsia, jakoivat samanlaisia huolia.

Australialainen kansallinen epidemiologinen mielenterveyden tutkimus kartoitti ikään liittyviä itseraportoituja huolia. Tutkittavia oli 3735, iältään 16-85 -vuotiaita (keski-ikä 46 vuotta), joista 61 % oli naisia. Kansainväliseen diagnostiseen haastattelututkimukseen valittiin pysyvää huolestuneisuutta osoittavat henkilöt. Heiltä kysyttiin, oliko heillä ollut koskaan jaksoja, jolloin he a) olivat huolissaan enemmän kuin muut ihmiset, b) olivat hermostuneempia tai ahdistuneempia kuin muut ihmiset ja c) olivat huolissaan kuukauden tai kauemmin. Goncalves ja Byrnen (2013) tulosten mukaan ikään liittyvät huolet vähenevät riippumatta ahdistuneisuushäiriödiagnoosista. Nuorten aikuisten huolet liittyvät kouluun, työhön, raha-asioihin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Ikääntyvät aikuiset, joilla oli diagnosoitu yleinen ahdistuneisuushäiriö, olivat enemmän huolissaan läheistensä terveydestä ja hyvinvoinnista. Ilman ahdistuneisuushäiriödiagnoosia ikääntyvät raportoivat samoista asioista, mutta vähäisemmässä määrin. Ikääntyneet osoittivat nuorempiin verrattuna vähemmän huolestuneisuutta ihmissuhteisiin, terveyteen, työhön ja sekalaisiin aiheisiin liittyviin asioihin. Lisäksi tutkijat ehdottivat, että huoli voisi olla paremmin selitetty ulottuvuus-käsitteenä: huolien olevan jatkumolla normaali - psykiatrinen ilmiö. Siten normaali huoli ja ahdistuneisuushäiriö eivät olisi laadullisesti, vaan mieluummin määrällisesti erilaisia emotionaalisia kokemuksia.

Stickler ym. (1991) kartoittivat vanhempien huolia kyselytutkimuksella, joka annettiin 100 ensimmäiselle vanhemmalle heidän odottaessaan pääsyä lastenlääkärin vastaanotolle. Vanhempien huolia analysoitiin lasten ikäryhmittäin: 1 -vuotiaat ja nuoremmat, 1-6 -vuotiaat, 6-12 -vuotiaat sekä 12-16 -vuotiaat. Tutkimus toteutettiin Rhode Islandilla USA:ssa. Tutkijat osoittivat vanhempien koulutuksen suhteen huolien määrään: lukion suorittaneet vanhemmat olivat yleisesti enemmän

huolissaan kuin lukiota suorittamattomat. Aiempia vanhempien huolestuneisuutta osoittavien tulosten lisäksi (ks. yllä) tutkijat totesivat 12 vuotta vanhempien lasten heikon koulumenestymisen aiheuttavan vanhempien huolestumista. Lisäksi korkeahkon ulkoisen stressin (nuorempi 21.8 +/- 5.1 vuotias; ei lukiota, asuu kaupunkialueella) ja alhaisen ulkoisen stressin omaavat (vanhempi 34.3 +/- 6.3 vuotias, korkeampi kuin lukiokoulutus, asuu maaseudulla tai esikaupungissa) vanhemmat olivat molemmat tasaveroisesti huolissaan abstrakteista vanhemmuuden arvoista kuten kuri, tunne ja moraalit. Tutkijat ehdottavat täten heidän olevan enemmän halukkaita hyväksymään terveydenhuollon ammattilaisten neuvot terveyteen liittyvissä asioissa.

Gallo ym. (2008) -analyysi keskittyi vanhempien haastatteluun, jossa kysyttiin heidän huoliensa suhteessa lapsensa geneettisen tiedon yksityisyyteen, vakuutukseen, terveydenhuollon kustannuksiin, työllistymiseen sekä kouluun. Tutkittavina oli 142 vanhempaa ja huoltajaa (63 % naisia, naimisissa 78 %) 86 perheestä, jotka värvättiin kolmelta suurimmalta Chicagon (USA) klinikka-alueelta. Tähän kyselytutkimukseen osallistuneiden vanhempien tai pääasiallisten huoltajien lapsilla oli jokin geneettinen sairaus. Vanhempien ikä vaihteli 18-57 vuoden välillä. Kouluun liittyviä huolia ilmaisi 53 % vanhemmista. Huolet koskivat koulussa pärjäämistä (sairaudesta johtuvat poissa-olot tai sairaudesta johtuvat oppimiseen liittyvät asiat), psykososiaalista hyvinvointia (lapsen tuntemukset erilaisuudesta suhteessa ruokaan, aktiviteetti rajoituksiin, sekä kiusatuksi tulemisesta), fyysistä terveyttä (koulun tarjoamat tilat sekä ruokatarjonta) ja saatavilla olevia koulun tarjoamia voimavaroja (terveydenhoitaja, bussi palvelu, lounas).

”Kansallinen Vanhemmat Opettajat” -yhdistys (Britannia) suoritti puhelimitse mielipidetutkimuksen (Mansell & Milne, 2008) johon haastateltiin 501 vanhempaa. Tutkimuksen mukaan 9 vanhempaa kymmenestä piti koulua turvallisena. Pääasiallisin vanhempien huoli (76 %) oli oppilaan häiritsevä käytös. Puolet vanhemmista sanoivat lapsensa olleen kiusatun koulussa (44 % mielestä koulukaverit) mutta 62 % vastaajista koki koulun tehneen tarpeeksi estääkseen kiusaamisen. 73 % oli tyytyväisiä lapsensa koulutukseen, 27 % sakottaisi tai tuomitsisi vankilaan huonosti käyttäytyvän lapsen. 90 % uskoi, että vanhempi, joka kamppaili kontrolloidakseen lastaan, tulisi saada tukea. 82 % koki vanhempainillat hyödyllisinä, 39 % sanoivat olevansa huolissaan lapsensa terveydestä ja kasvavasta lapsuuden lihavuudesta, kun 61 % ei ollut huolestunut. Vanhemmista 71 % piti tasotestejä ja 58:n % mielestä taulukkotestit olivat arvokkaita. Lisäksi 9 vanhempaa kymmenestä sai lapsensa haluamaansa kouluun.

1.3 Masennus

Masennuksella (duodecim.fi, 2009; Ingram & Scher, 2001; Isometsä, 2011a,2011b; Heiskanen, Huttunen & Tuulari, 2011) tarkoitetaan masentunutta tunnetta, joka on normaaliin tunne-elämään kuuluva reaktio menetyksen tai pettymyksen kokemuksiin. Masentunut mieli on pysyvämmäksi muuttunut masentunut tunnevire, joka voi olla kestoltaan pitkäaikainen kestäen päiviä, viikkoja, kuukausia tai vuosia. Masennusoireyhtymästä puhuttaessa masentuneen mielialan ohella esiintyy myös muita siihen liittyviä oireita: mielihyvän menetystä, uupumusta, itseluottamuksen tai itsearvostuksen menetystä, kohtuutonta itsekritiikkiä tai perusteetonta syyllisyydentunnetta, toistuvia kuolemaan tai itsetuhoon liittyviä ajatuksia -tai käytöstä. Lisäksi voi esiintyä päättämättömyyttä tai keskittymiskyvyttömyyttä, psykomotorista hidastumista tai kiihtyneisyyttä, unihäiriötä tai ruokahalun ja painon muutosta. Masennusoireyhtymä on mielenterveydenhäiriö, ja se voidaan erotella yleisen vaikeusasteen perusteella lieviin, keskivaikeisiin ja vakaviin. Pitkäaikaiset ja toistuvat oireyhtymät voidaan erotella omiksi alaryhmikseen. Hoito perustuu diagnoosiin ja masennuksen toistuvuuteen. Erotusdiagnostisesti huomioidaan kaksisuuntainen mielialahäiriö, somaattisen sairaus, lääkkeen tai päihteen aiheuttaman depressio ja normaali surureaktio. Lisäksi depressiota sairastavalla voi olla samanaikaisesti jokin muu psyykinen oireyhtymä kuten ahdistuneisuus-, päihde- tai persoonallisuushäiriö.

Depression periytyvyys on Soronen (2014) ja Isometsän (2011a) mukaan noin 50 % ja on naisilla keskimääräistä korkeampaa. Duodecim.fi (2009), Heiskanen, ym. (2011) ja Isometsä (2011a, 2011b) toteavat aikuisväestöstä 5-6 % sairastavan masennusta samanaikaisesti, kun elämänaikaisesti siitä arvioidaan kärsivän 20 % ja lapsilla luku on 1-2 %. Isometsä (2011) osoittaa vuosittaisen esiintyvyyden vaihtelun olevan 3-10:n % välillä. Masennusta moniulotteisena häiriönä (Duodecim.fi, 2009; Heiskanen, ym.,2011; Ingram & Scher, 2001; Isometsä, 2011a,2011b; Soronen, 2014) voidaan tarkastella biologiselta, emotionaaliselta, kognitiiviselta, neurokognitiiviselta, sosiaaliselta ja eksistentiaaliselta näkökulmalta. Sairauden syntyyn vaikuttavat psykologiset (mm. elämäntilanteeseen vaikuttavat ihmissuhteisiin ja työhön liittyvät), sosiaaliset, ympäristötekijät sekä geenien väliset että geeniympäristön yhteisvaikutukset. Geenien on osoitettu vaikuttavan sairastumisriskiin endofenotyyppien välimuotoinen ilmiö –käsitteen (Soronon, 2014) kautta. Depressiossa geenit vaikuttavat endofenotyyppisiin, joita ovat hippokampuksen tilavuus, tarkkaavaisuus, rfn123 -geenin ilmentyminen ja neuroottisuus. Ympäristötekijät vaikuttavat endofenotyyppisiin, jotka lisäävät henkilön sairastumisriskiä.

Hoidon (Duodecim.fi, 2009; Heiskanen, ym., 2011; Ingram & Scher, 2001; Isometsä,

2011a,2011b) tulisi olla taudin mukaisesti moninaista ja määräytyä oireiden ja niiden vaikeusasteen mukaisesti. Nykyään tarjotaan pääasiassa lääkitystä, mutta lisäksi moninaiset hoitomenetelmät ja terapiat (mm. erilaiset psykoterapiat ja muut terapiat) tulee sisällyttää hoitoon oireiden mukaisesti. Suojaavina ja toipumista tukevinä tekijöinä toteavat Duodecim.fi (2009), Heiskanen, ym. (2011) sekä Ingram ja Scher (2001) mm. liikunnallisen, aktiivisen ja terveellisen elämäntavan, sosiaalisuuden sekä positiivisen ajattelun lisäämisen. Lisäksi stressoreihin sopeutumisessa voi esiintyä kahdenlaisia strategioita: lähestyvää (huomioidaan ongelmallinen tilanne mihin etsitään sopivia ratkaisuja) tai välttävää (ei huomioida ongelmaa ja sitä yritetään välttää). Lähestyvien strategioiden käytöllä on saavutettu parempia hoitotuloksia depression hoidossa ja ehkäisyssä. Välttäviä strategioita käyttävien on sitä vastoin todettu masentuvan enemmän ja hoitotulokset ovat myös heikompia.

1.4 Vanhemmuuden masennuksen yhteys lapseen

Yurdusen, Erol ja Gencözin (2013) mukaan vanhemmuuteen vaikuttaa laaja vanhempi-lapsi -konteksti. Lapsen luonteenpiirteiden lisäksi siihen vaikuttavat puolisoitten väliset erimielisyydet, sosiaalisen tuen puute, persoonallisuus, vanhempien historia ja äidin emotionaalinen hyvinvointi.

Masentuneet vanhemmat (Cicchetti & Toth, 1998; Yurdusen ym., 2013) osoittavat usein negatiivista tunneilmaisua itseä ja muita kohtaan, itsekriittisyyttä ja ovat passiivisempia välttämättä ristiriitoja lastensa kanssa. Lisäksi heillä on sopimattomia vanhemmuuteen liittyviä uskomuksia, asenteita ja käyttäytymistä lasta kohtaan. Mikäli toinen vanhemmista kärsii masennuksesta, ei toisen vanhemman tuki ole riittävää korjaamaan alentunutta huolenpidon laatua (Cicchetti & Toth, 1998). Ahdistuneisuuden ja masennuksen on todistettu kulkevan suvuittain mutta siirtyminen on geneettistä ainoastaan osittain. Tutkimus on huomionnut Triantafyllou ym. (2012) ja Yurdusen ym. (2013) mukaan myös ympäristöllisen näkökulman, jolloin häiriöt voivat siirtyä vanhempien käyttäytymistä mallintamalla. Lapset, joiden äidit ilmaisivat usein pelkojaan lapsiensa edessä, olivat lisääntyneessä riskissä ahdistuneisuuden, masennuksen tai ahdistuneisuuden ja masennuksen kehittymiselle. Triantafyllou ym. (2012) esitti myös että äidit, jotka olivat eniten masentuneita, kokivat myös enemmän katastrofaalisia huolitunteita ja heidän lapsensa ovat todennäköisimmin (Yurdusen ym., 2013) touhukkaita, vaikeita, ongelmallisesti käyttäytyviä ja turvattomasti kiintyneitä. Myös Mäkyinen ja Niskanen (2013), Mendes, Loureiro, Crippa, de Meneses Gaya, García-Esteve ja Martín-Santos (2011) sekä Yurdusen (2013) havaitsivat äidin masentuneisuuden olevan yhteydessä lapsen sisään- ja ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen.

1.5 Vanhemmuuden stressi ja sen yhteys lapseen

Vanhemmuuden stressiä (Kallioinen, 2000; Toivonen, 2012) koetaan, jos vanhemmuuden vaatimukset ylittävät heidän käytössään olevat voimavaransa. Vanhemmuuden stressi voi olla jaksottaista, mihin voivat vaikuttaa elämäntapahtumat sekä perheeseen liittyvät elinkaarisiirtymät, mm. koulun aloittaminen (Hastings & Beck, 2004). Vanhemmuuden pätevyyden tai epäpätevyyden tunteita koettaessa vanhempi arvioi omaa toimintaansa vanhempana sekä siitä selviytymistään. Lapsen ulospäinsuuntautuneen ongelmakäyttäytymisen ja emotionaalisten ongelmien on todettu vaikuttavan vanhemmuuden stressikokemusten (Mendes ym., 2011; Neece & Baker, 2008) esiintymiseen. Lapsen ulos- ja sisäänpäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen aiheuttaa vanhemmuuden stressiä (Kauppinen, 2004), joka voi johtaa autoritaariseen vanhemmuuteen ja osaltaan pahentaa lapsen ongelmakäyttäytymistä. Samoin pienten stressitekijöiden, esimerkiksi päivittäisten kouluongelmien on todettu vaikuttavan enemmän hyvinvointiin ja vanhemmuustyytyväisyyteen kuin isompien tekijöiden. Toivonen (2012) esittää, että perheet voivat stressaaviin tilanteisiin sopeutuakseen hyödyntää välttämisen, tilanteen poistamisen tai sopeutumisen -strategioita. Yurduse ym. (2013) painottaa Antonovskyn koherenssiteoriaa (Sense of Coherence), jonka mukaan ennustettava ympäristö, pätevyys omista toimistaan sekä ympäristön arvo ovat ratkaisevia elämän stressitilanteista selviytymisessä.

Neece ja Baker (2008) osoittivat vanhemmuuden stressin sekä äiti-lapsi suhteen ongelmien olevan riskitekijä sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Lisäksi vanhemman stressi voi aiheuttaa kasautuvaa sosiaalisten taitojen heikentymistä. Suotuisan perhetaustan (Hay & Pawlby, 2003; Powell ym., 2011) omaavien lasten todettiin olevan sosiaalisesti kehittyneempiä ja kokevan vähemmän hyljeksintää vertaisryhmässään, mutta eivät muistuttaneet valitsemiaan kavereita.

1.6 Lapsen kaverisuhteet

Lasten ja nuorten sosiaalistumiseen vaikuttavat pääasiallisesti vertaissuhteet ja vanhemmat (Plenty, Östberg, Almquist, Augustine, & Modin, 2014; Trudeau, Mason, Randall, Spoth, & Ralston, 2012). Sosiaalinen vuorovaikutussuhde voidaan jakaa Hartupin (1989) mukaan vertikaaliseen ja horisontaaliseen. Vertikaalinen suhde on lasta vanhemman ja kyvykkämmän aikuisen välinen suhde, kun horisontaalinen suhde on vertaissuhde samalla kehitystasolla olevaan ikätoveriin (Herrala, 2011).

Vertikaalinen suhde tarjoaa lapsen kehityksenaikaista suojaa ja turvaa ja siinä kehittyvät perussosiaaliset taidot. Horisontaalinen suhde on vastavuoroinen ja tasa-arvoinen, eikä se ole saavutettavissa (Herrala, 2011) niin helposti kuin toimittaessa aikuisen kanssa. Vertaissuhdestatus (Wiener, 2004) määritellään, sen mukaan onko lapsi pidetty (hyväksytty / suosittu) vai ei (hyljeksintä).

Malilan ja Marttalan (2013) mukaan ulkoinen ja sisäinen ongelmakäyttäytyminen altisti kiusatuksi tulemiselle, kun ystävyysuhde toimi suojaavana tekijänä tarjoten kognitiivisia ja emotionaalisia voimavaroja. Erityisesti ahdistunut yksinäisyys (passiivinen vetäytyminen) ja kavereiden ulkopuolelle jättäminen (aktiivinen eristäytyminen) olivat henkilöistä riippuvaisia tai henkilöiden välisiä yksinäisyyttä aiheuttavia tässä nimenomaisessa järjestyksessä. Ahdistunut yksinäisyys ja vertaiskavereiden ulkopuolelle jääminen voidaan käsitteellistää depressiivisten oireiden kehitysmalliksi (Hymel, Rubin, Rowden, & LeMare 1990). Tällöin ahdistunut yksinäisyys ja lisääntynyt kaveritorjunta edistävät sisäsyntyisten vaikeuksien kehitystä, kun taas vähentynyt kaveritorjunta ja ahdistunut yksinäisyys vähentää niiden kehitystä. Gazelle ja Ladd (2003) osoittivat, että alakoulussa ilmenevä vertaisryhmän ulkopuolelle jättäminen ja yksilöllinen haavoittuneisuus voivat johtaa ajan kuluessa sisäsyntyisiin ongelmakäyttäytymisen mm. alhaisen itsetunnon kehittymisen (Gooren, Lier, Stegge, Terwogt, & Koot, 2011; Hymel ym., 1990; Ladd & Troop-Gordon, 2003; Wiener, 2004) vaikeuksiin. Vertaisryhmässä toimiminen harjoituttaa ja opettaa lasta sosiaalisille ja prososiaalisille taidoille ja auttaa samalla ymmärtämään ja sisäistämään sosiaalisia normeja ja sääntöjä (Coplan & Arbeau, 2009; Gooren ym., 2011; Hartup, 1989; Herrala, 2011).

Tyydyttävien vertaissuhteiden luonti on tärkeä lapsuuden kehitystehtävä (Coplan & Arbeau, 2009; Estell, Farmer, Irvin, Crowther, Akos, & Boudah, 2009; Gooren ym., 2011; Hartup, 1989; Herrala, 2011), sillä vakaaksi todetut varhaiset vertaissuhdevaikeudet ennustavat myöhempää sopeutumattomuutta (Carlo, Mestre, McGinley, Tur-Porcar, Samper, & Opal, 2014; Estell ym., 2009; Gooren ym., 2011; Hartup, 1989; Herrala, 2011; Hymel ym., 1990; Ladd & Troop-Gordon, 2003; Trudeau ym., 2012; Wiener, 2004), joka ilmenee käyttäytymisongelmina.

1.7 Lapsen prososiaalisuus

Prososiaalinen käyttäytyminen on Hay ja Pawlbyn (2003) mukaan yhdistettävissä emootioiden säätelyyn, sosiaaliseen pätevyyyteen ja moraaliseen päättelykykyyn. Näin se on yksi psykologisen sopeutumisen muoto, jolloin sen pitäisi korreloida päinvastaisesti emotionaaliin ja käyttäytymisen

ongelmiin. Nuorilla, jotka osoittivat prososiaalista käyttäytymistä (Carlo ym., 2014; Hay & Pawlby, 2003; Herrala, 2011), kuten vapaaehtoisuus, jakaminen, lahjoittaminen, esiintyi vähemmän sosiaalista ongelmakäyttäytymistä kuin muilla lapsilla. He voivat olla mielellään vuorovaikutuksessa samansuuntaista prososiaalista käyttäytymistä osoittavien kavereiden kanssa kuin niiden, joiden ajatukset, käyttäytyminen ja asenteet ovat vastakkaisia. Vastakkainen käyttäytyminen voi vaikuttaa suhteellisen vakaalta (Gooren ym., 2011; Herrala, 2011) ja niiden erojen ymmärtäminen voi auttaa ehkäisemään aggressiivista ja rikollista käyttäytymistä.

1.8 Lapsen ongelmakäyttäytyminen

Käyttäytymishäiriö (DSM-IV-TR, 2010) on yksi useimmiten diagnosoiduista mielenterveyden häiriöistä. Ongelmakäyttäytymisen häiriö tarkoittaa erilaisia ongelmakäyttäytymisen muotoja. Lapsuuden häiriön diagnosoimiseksi täytyy olla yksi 1-15 -antisosiaalisen käyttäytymisen kriteereistä. Kazdin (2001) mukaan koulu-ikäisillä lapsilla esiintyvyys on 2-6 % ja pojat osoittavat 3-4 kertaa useammin ongelmakäyttäytymistä kuin tytöt. Selityksenä sukupuolieroihin voi olla pojilla altistuminen vastata aggressiivisesti eri tilanteisiin, esimerkiksi sosialisatiossa vanhempi-lapsi -vuorovaikutuksessa aggression, vihan, empatian ja syyllisyydentunteen kokemiseen. Tyttöillä puolestaan vanhemmat myötävaikuttavat suurempaan herkkyyteen muita kohtaan, korkeampaan empaattisuuteen ja alhaisempaan ulospäinsuuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen. Lisäksi Plenty ym. (2014) osoittivat, että nuoruudessa tyttöillä on raportoitu enemmän emotionaalisia vaikeuksia, kun pojilla ilmeni enemmän käyttäytymisen ongelmia. DSM-IV-TR määrittelee käyttäytymishäiriön riskitekijöiksi biologiset, lääketieteelliset ja yksilölliset psykologiset tekijät. Lisäksi vanhempien tausta, perheen vaikutus sekä sosiaaliset ja ympäristölliset tekijät vaikuttavat.

Lapsuudessa ilmenevä ongelmakäyttäytyminen voidaan jakaa tarkkaavaisuus-hyperaktiivisuushäiriöön (Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, ADHD) ja uhmakuushäiriöön (Oppositional Defiant Disorder, ODD). Käyttäytymisongelmat puolestaan viittaavat ulkoiseen tai tapojen vastaiseen käyttäytymiseen (Yurdusen ym., 2013): aggressioon, sääntöjen rikkomiseen tai muihin kurinpito-ongelmiin. Nuorilla, joilla ongelmakäyttäytyminen on puhjennut jo lapsuudessa, on käyttäytyminen luonteeltaan aggressiivista ja kriminaalista, ja todennäköisesti se jatkuu myös aikuisuudessa. Tyypillisesti ongelmakäyttäytyminen lisääntyy varhaisessa nuoruudessa, mutta vähenee (Herrala, 2011) lapsen vanhetessa. Trudeau ym. (2012) todisti, että käyttäytymisongelmat voidaan yhdistää samanaikaisesti tai myöhemmin esiintyviin sopeutumisen ongelmiin.

Samanaikaisesti esiintyviä ongelmia ovat heikko akateemisuus, koulupinnaus, koulun kesken lopettaminen ja päihteiden väärinkäyttö. Jälkikäteen esiintyviä ongelmia ovat myöhempi antisosiaalinen käyttäytyminen tai rikollinen aktiivisuus, perhetilanteen epävakaas sekä heikko koulutus ja terveydentila.

Käyttäytymishäiriöön (Wakefield, Pottic, & Kirk, 2002) liittyvä sisäinen toimintahäiriö tarkoittaa epäonnistunutta empatian, syyllisyydentunteen, moraalisen tietoisuuden ja impulsiivisuuden kehitystä. Sisäänpäin suuntautuneessa ongelmakäyttäytymisessä esiintyy siis tunne-elämän ja mielialan häiriöitä (Herrala, 2011; Hymel ym., 1990; Yurdusen ym., 2013), mikä ilmenee vetäytymisenä, pelokkuutena, estoisuutena, masentuneisuutena, ahdistuneisuutena ja somaattisten tunteiden valituksina. Bayer ym., (2006) ja Herrala (2011) todistivat esikoulussa ilmaantuvien sisäsyntyisten vaikeuksien olevan vakaita keski-lapsuuteen ja nuoruuteen asti.

1.9 Oppimisvaikeudet

Oppimisvaikeudet (Numminen & Sokka, 2009; Osmon, Patrick, & Andresen, 2008) johtuvat aivojen rakenteellisesta tai toiminnallisesta poikkeavuudesta. Poikkeavuuden taustalla ovat aivoihin kohdistuneen vamman, altistuksen, sairauden, hapenpuutteen tai perinnöllisyyden syyt. Niilo Mäki Instituutti osoittaa noin 5-10:llä % lapsista esiintyvän kehityksellisestä aivojen poikkeavuudesta johtuvaa oppimisvaikeutta. Numminen ja Sokka (2009) toteavat erityistukea saavia olevan noin 20 % kaikista koululaisista. Niilo Mäki Instituutin mukaan oppimisvaikeudet eivät johdu neurologisista sairauksista, kehitysvammaisuudesta, vammoista eivätkä riittämättömästä opetuksesta. Vaikeudet voivat ilmetä (Niilo Mäki Instituutti; Numminen & Sokka, 2009) varhaislapsuudessa kielellisen kehityksen, hahmottamisen tai motorisen koordinaation ongelmina. Lisäksi ne vaihtelevat laajuuden, vaikeusasteen ja laadun suhteen. Kouluiässä ne yleensä havaitaan kirjoittamisen, lukemisen tai laskemisen perusteiden omaksumisessa. Osalla lapsia ne voivat vaikuttaa lapsen toimintatapaan ja ilmetä tarkkaavaisuuden, toiminnan ohjauksen tai suunnittelun vaikeutena.

Oppimishäiriöiden taustalla (Leppänen, 2013; Lyytinen, 2013; Osmon, ym., 2008; Räsänen, 2012) on todettu olevan useita tekijöitä: puutteita etiologisella tasolla (geeniympäristön vuorovaikutus ja yhteydet), neuraalisissa systeemeissä, kognitiivisella tasolla, oiretasolla tai syy-yhteyksissä eri tasojen välillä. Kehityksellistä häiriötä ei Pennington ja Bishopin (2008) mukaan selitä mikään yksittäinen riskitekijä, mutta se voi toimia välittävänä tekijänä fenotyypin vaikeudesta ja profiilista riippuen (Osmon, ym., 2008; Peterson & Pennington, 2012). Vaikka erilaisilla häiriöillä voi olla

erilainen etiologia ja ne voivat ilmetä yksistään, liittyy niihin kuitenkin usein samanaikainen ilmeneminen (monihäiriöisyys). Lisäksi voi esiintyä jokin puute, joka ei välttämättä tarkoita itse häiriötä. Monihäiriöisyys liittyy kielellisiin vaikeuksiin (Leppänen, 2013; Osmon, ym., 2008; Peterson & Pennington, 2012; Shaywitz & Shaywitz, 2008), joita ovat motoriset vaikeudet (hidas motoristen tehtävien suoritus ja motorinen järjestys), tarkkaavaisuushäiriö, psykiatriset ja käyttäytymisen häiriöt sekä lukemisen vaikeudet.

Koska oppimisvaikeudet ovat monihäiriöisiä, tulee niiden kuntoutuksenkin olla monipuolista: koulun erityisopetusta, toimintaterapiaa, neuropsykologista kuntoutusta tai psykoterapiaa vanhempien ohjauksineen (Nopola-Hemmi, 2006; Osmon, ym., 2008; Räsänen, 2012; Uusitalo-Malmivaara, 2009). LKK-pitkittäistutkimuksien tuloksista kehitetystä käytännön sovelluksesta, LukiMat-palvelusta on saatavilla Ekapeli-harjoitusympäristö, jossa on kehitetty eri tarkoituksiin soveltuvia versioita mm. EkaPeli-Lukeminen, Numerorata, EkaPeli-Matikka ja Neure. Pelit on kehitetty neuropsykologian professori Heikki Lyytisen, Jyväskylän yliopiston ja Niilo Mäki Instituutin työryhmän aloitteesta. Ekapeliä voidaan hyödyntää osana erityisopetuksen lukiopetusta ja Ekapeli-ympäristöä päivitetään uusien tutkimustulosten myötä.

Yksilöllisesti suunnitellulla ja hyvin toteutetulla pitkäkestoisella opettamisen harjoittelulla on merkittäviä positiivisia vaikutuksia oppimiseen ja minäkuvaan oppijana. Oppimisvaikeuksista kärsivän minäkuva on usein negatiivissävytteinen ja suhtautuminen oppimiseen voi olla kielteinen (www.lukimat.fi; Osmon, ym., 2008; Räsänen, 2012). Oppimishäiriö jää usein pysyväksi huolimatta oppimisvaikeuksien hoidosta tai hyvästä opetuksesta. Oppimisvaikeuksiin liittyvä vaikeuksien kasaantuminen synnyttää helposti välttämiskäyttäytymistä (Lyytinen, ym. 2003; Räsänen, 2012; Siiskonen, 2010; Uusitalo-Malmivaara, 2009) aiheuttaen emotionaalisia ja motivaationaalisia seurauksia. Oppimistilanteisiin keskittymättömyys ja oppimisvaikeudet voivat johtaa kierteeseen ja metakognitiivisten taitojen kehityksen häiriintymiseen, mikä heikentää lapsen mahdollisuuksia hallita vaikeuksiaan. Aikuisiässä oppimisvaikeus voi vaikeuttaa merkittäväällä tavalla yksilön mahdollisuuksia ammatin hankintaan, työllistymiseen ja arjen hallintaan.

1.9.1 Matematiikka

Kehityksen aikana ilmenevää matematiikan osaamisen ja oppimisen erityisvaikeutta nimitetään dyscalculiaksi. Se on muista kognitiivisista häiriöistä erillinen aivotoimintojen poikkeavuuteen pohjautuva laskemiskyvyn häiriö (Walsh, 1994; Osmon, ym., 2008; ; Räsänen, 2012). Acalculia

puolestaan määritellään aivoperäiseksi kyvyttömyydeksi suorittaa laskutehtäviä, mikä tarkoittaa aivojen vaurioitumisesta aiheutuneita matemaattisia vaikeuksia tai laskutaitojen menettämistä. Dyscalculia voidaan jaotella sen mukaan, missä kohtaa aivoja häiriö on: laskemiskyvyttömyyteen (pohjautuu numeroiden aleksiatymiaan), kyvyttömyyteen suorittaa aritmeettisia summia (anarithmia) tai spatiaalisen tyypin laskemisen erityisvaikeuteen.

Laskutaitojen oppimisen vaikeuksia (www.lukimat.fi; Osmon,ym., 2008; Räsänen, 2012) esiintyy, kun lapsen yleinen kyvykkyys on alhainen, lapsella on kielellisiä, visuospatiaalisia tai tarkkaavuuden vaikeuksia. Jos ne selittävät häiriötä, niin vaikeuksia ei diagnosoida laskemiskyvyn häiriöiksi, vaan yhdessä muiden oppimisvaikeuksien kanssa ne diagnosoidaan monimuotoiseksi oppimiskyvyn häiriöksi. Selittäviä tekijöitä voivat olla primaariset (ei selity muilla tekijöillä) tai sekundaariset tekijät, mm. ympäristötekijät, riittämätön kouluopetus, aistivammojen seuraukset tai psykiatristen/neurologisten häiriöiden vaikutus oppimiseen. Tyypillisenä oireena ja vaikeuksien kriteerinä pidetään peruslaskutaitojen (yhteen-, vähennys-, kerto-, jakolaskut) omaksumisen hankaluuksia. Näitä ovat matematiikan koulumenestystä, lapsen suoriutumisen vertaamista muihin vastaavaa opetusta saaneisiin saman ikäisiin ja myös nuorempiin saman opetuskulttuurin lapsiin. Myös erilaisten kehityspoikkeamien esiintyminen ennen kouluikää ja muut ajattelutoiminnan tai motoristen taitojen kehityksen häiriöt tulisi huomioida. Lisäksi yleisempään oirekuvaan tulisi sisällyttää laadulliset poikkeamat tavanomaisesta kehityksestä, eikä ainoastaan tavanomaisesta hitaampaa kehitystä. Lisäopetuksella ei saisi olla suoritusasteeseen nopeaa vaikutusta.

Vaikea-asteisia matemaattisia oppimisvaikeuksia on eri maissa tehtyjen arvioiden mukaan noin 3-7 %:lla väestöstä (www.lukimat.fi), Suomessa OECD:n PISA-tutkimuksen mukaan 5-7 %:lla ikäluokasta (Räsänen, 2012). Noin puolella heistä oli laaja-alaisempia oppimisen vaikeuksia, kun toisella puoliskolla laskutaidottomuus oli keskeisin tai ainoa pulma muun oppimiskyvyn ollessa tavanomainen tai keskimääräistä parempi. Matematiikan oppimisvaikeudet ovat yhtä yleisiä kuin lukemisen, mutta ovat jääneet vähäisemmälle huomiolle tutkimuksessa ja käytännössä. Myös saatu tuki on vähäinen verrattuna lukihäiriöön (Osmon, ym., 2008; Räsänen, 2012). Dyskalkulian esiintyvyyttä on vaikea arvioida, koska selkeää diagnostista käytäntöä ei ole olemassa.

1.9.2 Kieleen liittyviä häiriöitä

Kieleen liittyviä häiriöitä (Leppänen, 2013; Osmon, ym., 2008) ovat kielellinen erityisvaikeus SLI (Specific Language Impairment), lukemisen vaikeus (Dyslexia) ja puheen ääneen liittyvä häiriö (Speech Sound Disorder). Mainituissa vaikeuksissa on kyse kognitiivisen prosessoinnin häiriöstä, joka aiheutuu erilaisista, osittain jaetuista geneettisistä profiileista. Syynä ovat moninaiset kumuloituvat riskitekijät: hermoverkon haavoittuvuus (Osmon, ym., 2008; Shaywitz & Shaywitz, 2008) puheeseen ja lukemiseen liittyvissä olennaisissa yhteyksissä.

Kielellisen vaikeuden esiintyvyys ja suvuttaisuus (Leppänen, 2013; Osmon, ym., 2008) on noin 5-10 %:lla populaatiosta. Geneettinen riskitekijä lähiperheen jäsenillä on keskimäärin 46 %:lla. Jaettu ympäristö ei ole tärkeä. Lukemisen vaikeudessa esiintyvyys (Leppänen, 2013) on yleistä, noin 70 %:lla populaatiosta se on yleisin oppimisen vaikeus ja 3-15 %:lla jokapäiväistä. Dysleksisten vanhempien lapsilla on 4-8 -kertainen riski lukemisen vaikeudelle. Lisäksi P. Lyytinen (2009) osoitti 30 %:n periytyvyyden, mikäli toisella vanhemmista oli lukemisen tai kirjoittamisen vaikeus. Peterson ja Pennington (2012) mukaan 7 % populaatiosta on dysleksikoita.

Kielellisen vaikeuden oirekuvaan (Leppänen, 2013) liittyy mm. seuraavia tekijöitä: kielellistä vaikeutta ei voida luotettavasti diagnosoida ennen 3:n vuoden ikää, kielellinen ilmaisu on ikätasoa alemmaa, lisäksi on vaikeuksia kielellisissä yhteyksissä ja koulu-iässä kuullun ymmärtämisessä ja ilmaisussa Neuropsykologinen näkökulma huomioi puheen tuottamisen, havainnoimisen, ymmärtämisen, ilmaisun, vastaanottokyvyn ja sanojen erityisen nimeämisen vaikeuden. Kielelliseen vaikeuteen liittyy (Osmon, ym., 2008; Peterson & Pennington, 2012) puheen foneemisen rakenteen, lauserakenteen, taivutuspäätteiden ja sanojen ymmärtämisen vaikeus.

Dysleksia on puheäänien tietoista hallintaa estävä odottamaton fonologinen häiriö (Leppänen, 2013; P. Lyytinen, 2009; Lyytinen, 2013; Osmon, ym., 2008) muuten normaalisti kehittyneellä ja normaaliälyisellä lapsella. Dysleksiassa (Leppänen, 2013; Lyytinen, 2013; Peterson & Pennington, 2012) on ongelmia äänne-kirjain -ymmärtämisessä, siihen liittyvä lyhytkestoinen muistihäiriö ja puheääniin liittyvä muistamisen ongelma. Ydinongelmana on fonologisen prosessoinnin ongelma, jolloin henkilöllä on vaikeuksia puheäänien hahmottamisessa, muistamisessa (pitkäaikaismuistiin tallentaminen) ja manipuloinnissa sekä omassa mielessä puheäänien osien havaitsemisessa ja käsittelyssä. Shaywitz ja Shaywitz (2008) sekä Osmon ym. (2008) painottavat kuitenkin myös muiden kognitiivisten prosessien osallistuvan lukemiseen. Erityisesti huomioon liittyvät mekanismit ja niissä tapahtuvat häiriöt, ovat olennaisessa roolissa lukemisen vaikeuksissa. Dysleksiassa

vaikeutena on saavuttaa yleisen kykytason mukainen lukutaito huolimatta normaalista kouluopetuksesta.

1.10 Tutkimusongelma

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia huolenaiheita äideillä on lapsensa koulunkäyntiin liittyen sekä millaiset lapsiin ja äitiin liittyvät tekijät selittävät näitä huolia. Ensimmäinen tutkimusongelma oli, että mikä äitiä huolettaa lapsen koulunkäynnissä. Toiseksi oltiin kiinnostuneita siitä, mikä selittää äidin huolia. Tällöin tutkittiin, ennustavatko äidin sosiaalinen tausta, ikä, masentuneisuus ja koettu stressi hänen huoliansa? Samoin tutkittiin, vaikuttavatko lapsen taitotaso, ongelmakäyttäytyminen ja kaverisuhteet äidin huoliin.

2. MENETELMÄT

2.1 Tutkittavat ja tutkimusasetelma

Tämä tutkielma pohjautuu Jyväskylän yliopiston ”Oppiminen ja motivaatio” - hankkeeseen ”Alkuportaati – Lapset, vanhemmat ja opettajat yhteistyössä koulutien alussa.” Seurantatutkimuksen tarkoituksena on ollut kartoittaa oppimismotivaatiota ja oppimispolkuja sekä vanhempien ja opettajien yhteistyötä ja ohjauskäytäntöjä. Alkuperäiseen tutkimukseen osallistui noin 2000 lasta, jotka koostuivat vuoden 2000 ikäkohortista Kuopiosta, Laukaasta ja Joensuusta sekä noin puolesta Turun ikäkohortista. Opettaja arvioi tarkemmin kultakin luokalta 2-3 lasta esimerkiksi ongelmakäyttäytymisen suhteen. Näitä lapsia oli kaiken kaikkiaan 351 ja he muodostavat tämän tutkimuksen oppilasaineiston. Lasten ongelmakäyttäytymistä kartoitettiin SDQ, vahvuudet ja vaikeudet kyselylomakkeella omilla lomakkeillaan opettajalta (koulu, päivähoito) ja vanhemmalta sekä yli 11-vuotiailta lapsilta itseltään. Toveriarvioinnilla mitattiin lapsen sosiaalista statusta vertaisryhmässä. Koulumenestyksen arviointiin käytettiin taitotasoa teknisessä lukutaidossa, luetun ymmärtämisessä sekä ryhmätestejä laskutaidossa ja kertotaulussa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan näiden 351 neljännen luokan oppilaan äitejä. Aineistonkeruuvaihe toteutettiin keväällä 2011. Tutkittavia äitejä oli 125. Äidin huolia, vanhemmuuden stressiä ja koettua depressiota tiedusteltiin itse arvioiduin kyselylomakkein. Myös äidin ikä, sosioekonominen status sekä koulutustaso kartoitettiin.

2.2 Muuttujat ja mittarit

2.2.1 Äitien mittarit

Äidin huolet. Äidin huolenaiheita lapsen koulunkäynnistä kartoitettiin itsearvioidulla kyselylomakkeella (Johansson, 2004). Vanhemmilta kysyttiin eri osa-alueiden (1. *Turvallisuus*, 2. *Lapsen yksinolo ennen/jälkeen koulupäivän*, 3. *Lapsen oppiminen ja koulumenestys*, 4. *Lapsen ja opettajan ammattitaito*, 5. *Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen luokassa*, 6. *Lapsen motivaatio ja kiinnostus oppimiseen*, 7. *Lapsen kiusatuksi tulemisen mahdollisuus*, 8. *Lapsen kaverisuhteet ja ryhmään sopeutuminen*, 9. *Muu huoli*) osalta, kuinka paljon heitä tutkimushetkellä huolestuttivat koulunkäyntiin liittyvät asiat. Vanhemman huolen määrää arvioitiin asteikolla 1–5 (1= *Ei lainkaan*, 5= *Erittäin paljon*).

TAULUKKO 1. Äidin huolet eksploratiivinen faktorianalyysi, oblimin-rotatio.

Komponentti	Lapsen kiusaaminen	Oppimismotivaatio
Lapsen turvallisuus	.337	.091
Lapsen oppiminen	-.112	.970
Opettajan ammattitaito	.153	.341
Lapsen yksilöllisyys	.436	.274
Lapsen motivaatio	.025	.795
Lapsen kiusatuksi tuleminen	1.070	-.174
Lapsen kaverisuhteet	.787	-.004
Ominaisarvo	3.18	1.26
Osuus vaihtelusta	31.5	54.8

Huoliin liittyviä arviointeja analysoitiin pääakselifaktorointi -menetelmällä. Faktoreiden rotaatio suoritettiin Oblimin-rotatiolla ja puuttuvat tiedot käsiteltiin pairwise-menetelmällä. Huolista muodostui kaksi faktoria, jotka molemmat sisälsivät kaksi muuttujaa. Ne nimettiin ”oppimismotivaatioksi” (”lapsen oppiminen”, ”lapsen motivaatio”) ja ”lapsen kiusaaminen” (”lapsen kiusatuksi tuleminen”, ”lapsen kaverisuhteet”) faktoreiksi (Ks. Taulukko 1). Faktoreiden välinen korrelaatio oli .47 ja ne selittivät 54.8 % äidin huolien kokonaisvaihtelusta. (Taulukko 1). Faktoreiden pohjalta laskettiin summamuuttujat ”oppimismotivaatio” ja ”lapsen kiusaaminen”. Huolien ”oppimismotivaatio” ja ”lapsen kiusaaminen” Cronbachin alfat olivat .85 ja .87

Äidin koulutustaso. Tutkimuksessa selvitettiin vanhemman omaa että puolison peruskoulutustaustaa ja ammattikoulutusta. Peruskoulutustausta arvioitiin 3-portaisesti (1. *Vähemmän kuin peruskoulu/kansakoulu*, 2. *Peruskoulu/keskikoulu/kansakoulu*, 3. *Lukio*) ja ammattikoulutus 7-portaisesti (1. *Ei ammatillista koulutusta*, 2. *Työllisyys- tai ammatillisia kursseja*, 3. *Ammatillinen koulutus*, 4. *Opistotasoinen koulutus*, 5. *Ammattikorkeakoulu*, 6.

Yliopisto/korkeakoulu, 7. Yliopistollinen jatkotutkinto). Vanhemman nykyistä ammattinimikettä sekä puolison ammattinimikettä (1 = yrittäjät, 3= ylempi toimihenkilö, 4= alempi toimihenkilö, 5 = työntekijät, 6= opiskelijat, 7 = eläkeläiset, 8 = muut). kartoitettiin lisäkyselyosiossa ensimmäisen luokan keväällä mutta 2–4. luokilla kysymys esitettiin uudestaan kaikille vanhemmille vuosittain. Ammattinimike pyydettiin antamaan mahdollisimman täsmällisesti.

Äidin masennus. Vanhempien kokemia masennusoireita tiedusteltiin esiopetusvuodesta neljänteen luokkaan asti neljällä Beckin depressiomittarista (Beck, Ward, Mendelsohn, Mock, & Erbaugh, 1961) otetulla väittämällä (esimerkiksi *"Olen tuntenut itseni viime aikoina masentuneeksi"*). Vanhempien tuli vastata väittämiin sen mukaan, kuinka hyvin ne heidän kohdallaan pitivät paikkaansa. Vastaaminen tapahtui ympyröimällä sopivin vaihtoehto kultakin riviltä asteikolla 1–5 (1= *Ei pidä lainkaan paikkaansa*, 5= *Pitää täysin paikkaansa*). Äidin masentuneisuuden reliabiliteettien Cronbachin alfa oli .89.

Vanhemmuuden stressi. Vanhemmuuden stressin arviointiin käytettiin vanhemmuustyyliä Blockin Child Rearing Practices Report –mittarin (Roberts, Block, & Block, 1984) suomalaista versiota (Aunola & Nurmi, 2005). Vanhemmat vastasivat väittämiin ympyröimällä itselleen parhaiten sopivan vaihtoehdon (esimerkiksi *"Minulla on lasteni kasvattamisessa paljon enemmän ongelmia kuin osasin odottaa"*) asteikolla 1-5 (1= *Ei sovi minuun juuri lainkaan*, 5= *sopii minuun erittäin hyvin*). Vanhemmuuden stressin keskiarvosummamuuttujien Cronbachin testin alfa oli .84

2.2.2 Lasten mittarit

Lapsen ongelmakäyttäytyminen. Lasten ongelmakäyttäytymistä arvioitiin yksisivuisella arviointiskaalalla, vahvuudet ja vaikeudet kyselylomakkeella SDQ (Goodman, 1997). Kyselyn avulla kartoitettiin lapsen psyykkistä vointia omilla lomakkeillaan opettajilta. Kysely kartoittaa lapsen käytös- ja tunne-elämän oireita, yliaktiivisuuden / tarkkaavuuden oireita, lapsen vahvuuksia, kaverisuhteiden ongelmia, oireiden tai vaikeuksien vaikutusta lapsen elämään. SDQ-lomakkeessa on kaikkiaan 25 kuvailevaa väitettä siten, että kutakin seuraavista viidestä osa-alueesta arvioitiin viidellä osiolla: 1) käytösongelmat (esimerkiksi *"Valehtelee tai petkuttaa usein"*), ($\alpha = .74$), 2) yliaktiivisuus (esimerkiksi *"Levoton, yliaktiivinen, ei pysty olemaan kauan hiljaa paikoillaan"*), ($\alpha = .88$), 3) tunne-elämän vaikeudet (esimerkiksi *"Kärsii monista peloista, usein peloissaan"*), ($\alpha = .75$), 4) kaverisuhteiden ongelmat (esimerkiksi *"Muiden lasten silmätikku tai kiusaamisen kohde"*), ($\alpha = .71$)

sekä 5) prososiaalisuus (esimerkiksi ”*Tarjoutuu usein auttamaan muita*”), ($\alpha = .81$). Arviointi tapahtui 3-portaisella asteikolla (1 = ”*ei päde*”, 2 = ”*pätee jonkin verran*”, 3 = ”*pätee varmasti*”).

Kaverisuhteet, sosiometria. Sosiaalista statusta (Poikkeus, 2008) mitattiin neljännellä luokalla kaikissa ryhmätestauksiin osallistuneissa luokissa, joiden oppilasmäärä ylitti viisi oppilasta. Lapsen sosiaalista statusta vertaisryhmässä mitattiin toveri-arvioinnilla (Coien, Dodge & Coppotell, 1982). Lapsille jaettiin lista luokan oppilaista, jonka jälkeen heitä pyydettiin miettimään, keiden kanssa he viettivät välitunnilla mieluiten aikaansa sekä keiden kanssa he eivät halunneet olla välitunnilla. Lasten tuli ympyröidä listasta luokkakoosta riippuen niiden 1-3 lapsen nimet, joiden kanssa lapsi oli välitunnilla mieluiten ja samaan tapaan alleviivata niiden 1-3 lapsen nimet, joiden kanssa lapsi ei halunnut olla välitunnilla. Jos luokassa oli 6-7 oppilasta, pyydettiin valitsemaan 1 lapsi/tehtävä (yhteensä 2 valintaa). Jos oppilaita oli 8-11, pyydettiin valitsemaan kaksi lasta/tehtävä (yhteensä 4 valintaa). Jos taas luokassa oli 12 oppilasta tai enemmän, pyydettiin valitsemaan 3 lasta/tehtävä (yhteensä 6 valintaa). Näistä vastauksista lapsille laskettiin, että kuinka monta positiivista ja negatiivista mainintaa he saivat. Nämä pistemäärät standardoitiin luokkakoolla.

Lukeminen. Sanatason lukemista arvioitiin ryhmätestinä toteutetulla *teknisen lukutaidon* testillä (Lindeman, 1998), joka kuuluu osatestinä kansallisesti normitettuun lukemisen testistöön. Testi sisältää neljä harjoitusosiota ja 80 testiosiota. Kussakin osiossa on neljä samankaltaista sanaa ja niihin liittyvä kuva. Lapsen tehtävänä oli valita vaihtoehtojen joukosta merkitykseltään kuvaan sopiva sana ja yhdistää se viivalla kuvaan. Ennen varsinaista suoritusta tehtävää harjoiteltiin, suoritusaika oli kaksi minuuttia. Cronbachin testille oli alfa .946.

Luetun ymmärtäminen: lausetaso. Lausetason luetun ymmärtämistä sekä lukemisen nopeutta ja tarkkuutta arvioitiin TOSREC-testin suomenkielisellä versiolla (Lerkkanen & Poikkeus 2009) ryhmätestinä. Lapsille jaettiin lomake, joka sisälsi 60 lausetta. Lasten tehtävänä oli lukea lauseita ja arvioida, onko lause totta vai ei totta ympyröimällä oikea vaihtoehto. Ennen tehtävän aloittamista lasten kanssa tehtiin kaksi esimerkkitehtävää, jonka jälkeen he jatkoivat varsinaisen tehtävän tekemistä itsenäisesti 3 minuutin ajan. Cronbachin testille oli alfa .672.

Laskutaitoa arvioitiin neljännen luokan keväällä ryhmätestinä (Räsänen & Aunola, 2007). Laskutehtäväpaperissa oli horisontaalisesti esitettyjä kokonaislukulaskuja (yhteen- ja vähennyslaskuja) numeroin kirjoitettuna. Lapsen tehtävänä oli ratkaista niin monta tehtävää kuin mahdollista 3 minuutin aikana. Lasta ohjeistettiin etenemään vuorotellen yhteen- ja vähennyslaskujen välillä. mukana oli yhteensä 28 tehtävää alkaen yksinumeroisesta yhteenlaskusta edeten useampinumeroisiin laskuihin (kaikki luvut alle 999). Kahdeksan ensimmäistä tehtävää olivat suoria laskuja (muotoa $X + Y = \underline{\quad}$) lukualueelta 1-20. Mikäli lapsi ei saanut kahta ensimmäistä tehtävää (2+1, 4-1) suoritettua oikein, tehtiin kolme tarkistustehtävää, joissa lapsen piti merkitä esineiden

määrä arabialaisin luvuin. Lisäksi tehtävästä koodattiin oikeiden vastausten summa sekä neljäntenä vuonna myös yritettyjen tehtävien lukumäärä, väriiden vastausten lukumäärä sekä ylihypytyjen tehtävien lukumäärä. Cronbachin testille oli alfa .850.

Kertotaulu. Lasten kertolaskutaitoja mitattiin neljännen luokan keväällä ryhmätestinä (Koponen & Mononen, 2010). Lapsille jaettiin tehtävävihko, jossa etusivulla oli esimerkkilaskuja ja kahdella tehtäväsivulla oli kolme 20 laskun saraketta, eli yhteensä 120 kertolaskutehtävää. Sekä kerrottava että kertoja olivat yksinumeroisia lukuja 2–9 (esim. $5 \times 6 = \underline{\quad}$). Lapsia ohjeistettiin laskemaan laskut omaan tahtiin mahdollisimman nopeasti ja tarkasti ja kirjoittamaan vastaus tehtävän viereen. Lasta kehoitettiin etenemään sarake kerrallaan ylhäältä alas, aloittaen sivun vasemmanpuoleisesta sarakkeesta ja siirtymään seuraavalle sivulle, kun oli ehtinyt laskea ensimmäisen sivun laskut. Jos lapsi kirjasi väärän vastauksen, ohjeistettiin häntä viivaamaan väärä vastaus yli ja kirjoittamaan oikea vastaus väärän vastauksen viereen. Aikaa tehtävän tekemiseen oli 2 minuuttia. Lapsi sai yhden pisteen oikeasta vastauksesta (maksimi pistemäärä 120). Lisäksi tehtävästä koodattiin yritettyjen tehtävien lukumäärä, väriiden vastausten lukumäärä, ylihypytyjen tehtävien lukumäärä sekä oikeiden vastausten summa. Cronbachin testille oli alfa .976.

2.3 Analyysit

Tutkimusaineiston tilastollinen analysointi toteutettiin IBM SPSS Statistic 20-ohjelmalla. Vastausta tutkimuskysymyksiin etsittiin faktorianalyysin ja regressioanalyysin avulla. Pearsonin korrelaatiokertoimella selvitettiin tutkimuksen selitettävien muuttujien välisiä yhteyksiä (Metsämuuronen, 2005).

Aluksi lähdettiin selvittämään äidin huolimuuuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja reliabiliteetti Cronbachin alfa -kertoimella. Analyysia jatkettiin eksploratiivisella faktorianalyysillä, minkä lähtökohtana oli 7 huolimuuuttujaa, joiden korrelaatorakennetta haluttiin kuvata ja selittää faktorimallin avulla. Faktorointimenetelmäksi valittiin pääakselifaktorointi (engl. Principal Axis Faktoring), faktoreiden rotaatio suoritettiin Oblimin-rotaatiolla ja puuttuvat tiedot käsiteltiin pairwise-menetelmällä.

Tämän jälkeen tarkasteltiin regressioanalyysillä äidin huolien summamuuttujien (”oppimismotivaatio” ja ”lapsen kiusaaminen”) välistä suhdetta lapseen liittyvillä tekijöillä (taitotaso, ongelmakäyttäytyminen, kaverisuhteet) ja äitiin liittyvillä tekijöillä (ikä, masentuneisuus, koettu

stressi). Selittävät muuttujat laitettiin malliin samalla kerralla ja puuttuvat tiedot käsiteltiin pairwise-menetelmällä. Lopuksi selitettävien muuttujien välisien yhteyksien kartoittamisessa hyödynnettiin Pearsonin korrelaatiokerrointa.

3. TULOKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mikä äitiä huolettaa lapsen koulunkäynnissä. Lisäksi oltiin kiinnostuneita siitä, selittävätkö äidin sosiaalinen tausta, koulutustaso, vanhemmuuden stressi ja masentuneisuus äidin huolia. Samoin tutkittiin selittyvätkö äitien huolet lapsen taitotasolla, kaverisuhteilla ja ongelmakäyttäytymisellä.

3.1 Äidin huolimuuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja Cronbachin alfa -kertoimet

Taulukkoon 2. on kuvattuna äidin huolimuuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja Cronbachin alfa -kertoimet. Pääsääntöisesti äidit eivät olleet kovinkaan huolestuneita erilaisista lapsen koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Eniten he olivat huolissaan lapsen motivaatiosta ja vähiten opettajan ammattitaidosta.

TAULUKKO 2. Äidin huolimuuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja Cronbachin alfa.

	Ka	Kh	α
Oppimismotivaatio (S)	4.47	1.99	.85
Lapsen kiusaaminen (S)	4.09	1.92	.87
Lapsen turvallisuus	2.08	.94	
Lapsen oppiminen	2.10	.98	
Opettajan ammattitaito	1.53	.89	
Lapsen yksilöllisyys	2.03	.98	
Lapsen motivaatio	2.36	1.15	
Lapsen kiusatuksi tuleminen	2.06	1.01	
Lapsen kaverisuhteet	2.06	1.06	

huom. S = summamuuttuja

3.2 Äitiin ja lapseen liittyvät tekijät äidin huolien selittäjinä

Toinen tutkimuskysymys etsi vastauksia siihen, missä määrin äitiin ja lapseen liittyvät tekijät selittävät äitien huolia lapsen oppimismotivaatiosta ja lapsen kiusaamisesta. Tätä varten tehtiin erikseen kolme regressioanalyysiä sekä äidin huolille liittyen lapsen oppimismotivaatioon että lapsen kiusaamiseen.

Ensimmäisessä regressioanalyysissä äitien huolia selitettiin lapsen ongelmakäyttäytymisellä ja lapsen saamalla positiivisilla ja negatiivisilla toverimaininnoilla. Tulokset osoittivat lapsen ongelmakäyttäytymisen sekä positiivisten ja negatiivisten toverimainintojen selittävän 12 % äitien huolia lapsen oppimismotivaatiosta. Ainoa muuttuja, joka selitti näitä äitien huolia oli lapsen yliaktiivisuus ($\beta = .33, p < .05$): Mitä enemmän lapsella esiintyi yliaktiivisuutta, sitä enemmän vanhemmat olivat huolestuneet lapsen oppimismotivaatiosta. Lapsen prososiaalisuus oli käänteisesti yhteydessä äitien huoliin lapsen oppimismotivaatiosta.

Äidin huolia lapsen kiusaamisesta mainitut muuttujat selittivät tulosten mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi 25 %. Tulosten mukaan melkein merkitsevä selittäjä oli lapsen kaverisuhdeongelmat ($\beta = .29, p < .05$). Mitä enemmän lapsella oli kaverisuhdeongelmia sitä huolestuneempia vanhemmat olivat lapsen kiusaamisesta. Myös lapsen negatiiviset toverimaininnat olivat yhteydessä äitien huolestumiseen lapsen kiusaamisesta. Tulokset on esitetty taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Regressioanalyysin tulokset: Lapsen ongelmakäyttäytymisen, positiivisten ja negatiivisten toverimainintojen Pearsonin korrelaatiokerroimet äidin huolien selittäjinä.

Selittäjät	Oppimismotivaatio		Lapsen kiusaaminen	
	β	r	β	r
Ongelmakäyttäytyminen yliaktiivisuus	.33*	.32***	.02	.07
prososiaalisuus	-.10	-.21*	.04	-.02
käytösongelmat	-.24	.14	-.15	.04
tunne-elämän ong.	-.01	.00	.19	.25
kaverisuhdeong.	.11	.15	.29*	.45***
Pos. toverimaininta / standartoitu	.10	-.03	-.13	-.21
Neg. toverimaininta / standartoitu	.13	.15	.14	.26**
	$R^2 = .12$		$R^2 = .25***$	
	F(7,87) = 1.74		F(7,86) = 4.09	

Huom.1. *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Huom.2. β = standardoitu regressiokerroin, r = Pearsonin korrelaatiokerroin

Huom.3. R^2 selitysosuus mallista

Toisessa regressioanalyysissä äitien huolia selitettiin lukemiseen ja matematiikkaan liittyvillä taidoilla. Oppimismotivaatioon liittyviä huolia lukemisen ja matematiikan taidot selittivät tilastollisesti merkitsevästi 11%. Mitä huonompi lapsen menestys oli laskutaidossa ja kertotaulussa, sitä huolestuneempia äidit olivat lapsen oppimismotivaatiosta.

Huono menestyminen kertotaulussa ($\beta = -.30$ $p < .05$) oli tilastollisesti melkein merkitsevästi yhteydessä vanhempien huoliin lapsen kiusaamisesta. Mitä huonommin lapsi menestyi kertotaulussa sitä enemmän vanhemmat olivat huolissaan lapsen kiusaamisesta. Tulokset on esitetty taulukossa 4.

TAULUKKO 4. Lukemisen ja matematiikan taidot äidin huolien selittäjinä.

Selittäjät	Oppimismotivaatio		Lapsen kiusaaminen	
	β	r	β	r
Matematiikka laskutaito (ryhmätesti)	-.26*	-.31***	.14	.01
kertotaulu (ryhmätesti)	-.13	-.25**	-.30**	-.20*
Lukeminen tekninen lukutaito	.13	-.08	-.04	-.02
luetun ymmärtäminen	-.07	-.16	.11	.05
	$R^2 = .11^{**}$		$R^2 = .07$	
	F(4,122) = 3.88		F(4,121) = 2.21	

Huom.1. *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Huom.2. β = standardoitu regressiokerroin, r = Pearsonin korrelaatiokerroin

Huom.3. R^2 selitysosuus mallista

Kolmannessa regressioanalyysissä äitien huolia selitettiin kodin taustatekijöillä ja äitien hyvinvoinnilla. Kodin taustatekijät ja äitien hyvinvointi selittivät yhteensä 6 % äidin huolia lapsen oppimismotivaatiosta mutta eivät tilastollisesti merkitsevästi.

Kodin taustatekijät ja äitien hyvinvointi selittivät äidin huolestumista lapsen kiusaamisesta 7 %. Vanhemmuuden stressi oli yhteydessä huolestumiseen tilastollisesti merkitsevästi. Tulokset on esitetty taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Kodin taustatekijät ja äitien hyvinvointi äidin huolien selittäjinä.

Selittäjät	Oppimismotivaatio		Lapsen kiusaaminen	
	β	r	β	r
Kodin taustatekijät				
Äidin peruskoulutus	-.01	-.10	-.07	-.12
Äidin ammatillinen koulutus	.02	-.06	-.01	-.06
Äidin ikä	.05	.09	-.04	-.02
Äidin hyvinvointi				
Äidin masennus	.21	.24	.09	.15
Vanhemmuuden stressi	.07	.16	.19	.23*
		$R^2 = .06$	$R^2 = .07$	
		$F(5,96) = 1.30$	$F(5,94) = 1.27$	

Huom.1. *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Huom.2. β = standardoitu regressiokerroin, r = Pearsonin korrelaatiokerroin

Huom.3. R^2 selitysosuus mallista

4. POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mikä äitiä huolettaa lapsen koulunkäynnissä. Lisäksi oltiin kiinnostuneita siitä, selittävätkö äidin sosiaalinen tausta, koulutustaso, vanhemmuuden stressi ja masentuneisuus äidin huolia. Selitystä etsittiin myös lapsen liittyvillä tekijöillä: taitotason kartoittamisella yksilö – ja ryhmätестein, kaverisuhteita ja ongelmakäyttäytymistä kyselylomakkein lapsilta itseltään, opettajilta sekä vanhemmilta. Tulosten mukaan äidit eivät pääsääntöisesti olleet kovinkaan huolestuneita lapsen koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Eniten he olivat huolissaan lapsen motivaatiosta ja vähiten opettajan ammattitaidosta. Toinen tulos oli, että mitä yliaktiivisempia, huonommin matematiikan laskutaidossa ja kertotaulussa menestyviä lapset olivat sekä mitä vähemmän lapsi osoitti prososiaalisuutta, sitä huolestuneempia vanhemmat olivat lapsen oppimismotivaatiosta. Lisäksi tulokset osoittivat, että mitä enemmän lapsella oli kaverisuhteisiin liittyvää ongelmakäyttäytymistä, negatiivisia toverimainintoja ja mitä huonommin lapsi menestyi kertotaulussa sekä mitä enemmän esiintyi vanhemmuuden stressiä, sen huolestuneempia vanhemmat olivat lapsensa kiusaamisesta. Tutkimustuloksiani tarkastellessani oli mielenkiintoista havaita, että lapsen kiusaaminen selitti äidin huolia enemmän kuin oppimismotivaatio.

4.1 Kodin taustatekijöiden ja äidin hyvinvoinnin yhteys äidin huoliin

Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli, selittävätkö äidin koulutustaso, äidin ikä, vanhemmuuden stressi ja masentuneisuus äidin huolia lapsensa koulunkäynnistä. Tulosten mukaan kodin taustatekijät ja äidin hyvinvointi eivät selittäneet äidin huolestumista lapsen oppimismotivaatiosta. Äidin huolia lapsen kiusaamisesta selitti eniten vanhemmuuden stressi, kodin taustatekijöillä ei ollut yhteyttä.

Tutkimukseni tulos äidin stressin yhteys äidin huoliin lapsen kiusaamisesta vastaa aiempia tutkimustuloksia. Esimerkiksi Stickler ym. (1991) määrittelivät vanhemmat joko korkeamman ulkoisen stressin tai alhaisen ulkoisen stressin luokkaan, jonka mukaan molemmat ryhmät olivat tasavertaisesti huolissaan mm. kurista, tunteista ja moraalista. Hastings ja Beck (2004) osoittivat vanhemmuuden stressin yhteyden mm. lapsen koulun aloittamiseen liittyvänä. Kauppinen (2004) yhdisti päivittäisten kouluongelmien vaikuttavan enemmän vanhempien hyvinvointiin ja tyytyväisyyteen kuin isompien tekijöiden. Mansell ja Milne (2008) osoittivat vanhempien

raportoineen kiusaamisesta koulussa. Voisikin olettaa, että vanhemmuuden stressiä ylläpitää äidin huoli lapsensa kiusaamisesta, mikäli lapsen kohdistuu kiusaamista tai muita koulunkäyntiin liittyviä ongelmia.

4.2 Lapsen kaverisuhteiden ja ongelmakäyttäytymisen yhteys äidin huoliin

Selityksiä äidin huoliin etsittiin myös lapsen kaverisuhteiden ja ongelmakäyttäytymisen kartoittamisella. Tulokset osoittivat, että mitä enemmän lapsella esiintyi yliaktiivisuutta sekä mitä vähemmän lapsi osoitti prososiaalisuutta, sitä huolestuneempia vanhemmat olivat lapsen oppimismotivaatiosta.

Tukea edellä mainituille tuloksille löytyi aiemmasta kirjallisuudesta. Esimerkiksi Mansell ja Milne (2008) havaitsivat vanhempien olevan pääasiallisesti huolissaan oppilaan häiriökäyttäytymisestä luokassa. Samoin Triantafyllou ym. (2012) osoittivat kavereiden vaikutuksille alttiuden voivan lisätä äidin huolestumista ja siten heijastua lapsen oppimiseen. Lapsen prososiaalisuutta kartoittava tutkimus (Carlo ym., 2014; Hay & Pawlby, 2003) on todennut prososiaalisuuden vähentävän ongelmakäyttäytymistä ja olevan psykologisen sopeutumisen muoto, mikä siten korreloi päinvastaisesti emotionaalisiin ja käyttäytymisen ongelmiin. Toisen tuloksen mukaan mitä enemmän lapsella oli kaverisuhdeongelmia ja negatiivisia toverimainintoja sitä enemmän äidit olivat huolissaan lapsen kiusaamisesta. Yanay ja Benbenishty (2008) osoittivat, että kaverisuhdeongelmat ja negatiiviset toverimaininnat ovat yhteydessä äidin huoliin. Ko. tutkijat totesivat vanhempien olevan huolestuneita siitä, ettei heidän lapsillaan olisi kavereita mutta vanhemmat eivät Neff ja Dale (1996) mukaan kuitenkaan tunnistanee huolia, jotka koskivat luokassa pilkan kohteeksi joutumista.

4.3 Lapsen taitotason yhteys äidin huoliin

Äidin huolestumiseen lapsen oppimismotivaatiosta selittivät heikko matematiikan laskutaito ja kertotaulu merkitsevästi. Äidin huolia lapsen kiusaamisesta selitti heikko menestyminen kertotaulussa. Lapsen koulussa pärjäämistä koskevat tutkimustulokset ovat samanlaisia joidenkin aiempien tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Gallo ym. (2008) ja Stcikler ym. (1991) tulosten mukaan

äidin huolestuneisuutta lisäsivät alhaisten arvosanojen ja sairauden vaikutukset (Gallo ym., 2008) oppimiseen. Mikäli lapsella on todettu matematiikan oppimisvaikeutta (Räsänen, 2012), se lisää äidin huolestuneisuutta lapsen oppimismotivaatiota ja kiusaamista kohtaan ymmärrettävästi. Kuitenkaan Neff ja Dale (1996) mukaan vanhemmat eivät tunnista huolia, jotka koskivat kokeessa epäonnistumista.

4.4 Tutkimuksen rajoitukset

Tutkimusta arvioitaessa on syytä huomioida tutkimuksen luotettavuutta, rajoituksia ja vahvuuksia. Luotettavuutta tarkasteltaessa on arvioitava tutkimuksessa käytettyjä mittareita, otosta sekä tutkimusasetelmaa.

Tähän tutkimukseen valikoituneet mittarit ovat yleisesti käytössä ja niiden Cronbachin alfa – kertoimet olivat yli .60, joten niitä voidaan pitää reliaabeleina (Metsämuuronen, 2005). Tutkimusasetelman poikkileikkaustaluonne ei anna tietoa syy-seuraussuhteista äidin huolista lapsen koulunkäyntiin. Pitkittäistutkimus tarjoaa tietoa pitkän aikavälin muutoksista mikä myös puuttuu tästä tutkimuksesta. Rajoituksena voidaan pitää lisäksi tutkimusotosta, joka koostui keskiverto suomalaisista, joten tuloksia ei voida yleistää muihin kansallisuuksiin. Tosin Muris ym. (2002) määrittelee huolen pysyväksi mentaaliseksi ahdistus – tai kiihtymystilaksi, mikä voi johtua tai aiheutua ahdistuksesta ilman todellista vaaraa – tällöin ei kansallisuudella liene merkitystä. Lisäksi äidin stressiä kartoitettiin itsearvioinnein, joka voi vaikuttaa vastausten totuudenmukaisuuteen.

Tutkimuksen vahvuudeksi voidaan laskea tarkasteltujen ilmiöiden mittaamista useilla osioilla.

4.5 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimuksen tarve

Tutkimus antoi uutta tietoa äidin huolenaiheista lapsensa koulunkäynnistä. Kuten tulokset osoittivat, olivat äitien huoliin lapsen oppimismotivaatiosta eniten yhteydessä lapsen kaverisuhteisiin ja ongelmakäyttäytymiseen sekä heikkoon matematiikan taitoihin liittyvät tekijät. Äidin huoliin lapsen kiusaamisesta olivat yhteydessä lapsen heikko menestyminen kertotaulussa, kaverisuhdeongelmat, negatiiviset toverimaininnat sekä vanhemmuuden stressi.

Kiinnittämällä huomiota äidin koulunkäyntiä koskeviin huoliin voidaan parantaa perheen ja koulun

välistä yhteistyötä. Lisäksi mikäli oppilashuollon resurssit olisivat riittävät, voitaisiin tukea ohjata luokassa eniten sitä tarvitseville mm. oppimiseen tai ongelmakäyttäytymisen ehkäisemiseen. Tämä tutkimus toi esille myös lapsen kiusaamiseen puuttumisen tärkeyttä, mikä selitti äidin huolia oppimismotivaatiota enemmän. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tietää äidin huoliin vaikuttavien äitiin (mm. stressi) ja lapseen (mm. yliaktiivisuus) liittyvien tekijöiden pidemmän aikavälin seuraukset.

5. LÄHTEET

- Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2004). Maternal affection moderates the impact of psychological control on a child's mathematical performance. *Developmental Psychology, 40*, 965–978.
- Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2005). The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior. *Child Development, 76*, 1144–1159.
- Bayer, J. K., Sanson, A.V., Hemphill, S.A. (2006). Children's moods, fears, and worries: development of an early childhood parent questionnaire. *Journal of emotional and behavioral disorders, 14*,1,41-49.
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelsohn, M., Mock, L. & Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry, 4*, 561–571.
- Carlo, G., Mestre, M.V., Meredith, M., McGinley, M.M., Tur-Porcar, A., Samper, P., Deanna Opal, D. (2014). The protective role of prosocial behaviors on antisocial behaviors: The mediating effects of deviant peer affiliation. *Journal of Adolescence, 37*, 359–366.
- Cicchetti, D., & Toth, S. L. (1998). Perspectives on research and practice in developmental psychopathology. Teoksessa W. Damon (toim.), I. E. Sigel, & K. A. Renninger (vol. toim.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Child psychology in practice*, 5. painos (s. 479-583). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Coplan, R.J., & Arbeau, K.A.(2009). Peer interactions and play in early childhood. Teoksessa Rubin, K.H., Bukowski, W.M., & Laursen, B. *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*. New York: The Guilford Press
- Coie, J.D., Dodge, K.A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology, 18*, 557-569.
- Duodecim, (2009). Depressio. Käypä hoito.
- Dziegielewska, Sophia F. (2010) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 4. versio (DSM-IV-TR) [Viitattu 6.6.2014]. Saatavilla: <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.1237298>
- Estell, Farmer, Irvin, Crowther, Akos, Boudah. (2009). Students with exceptionalities and the peer group context of bullying and victimization in late elementary school. *Journal of child & family studies, 18*,136-150.
- Gallo, A.M., Hadley, E. K., Angst, D.B., Knafl, K. A., Smith, C. A. M. (2008). Parents' Concerns About Issues Related to Their Children's Genetic Conditions. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing, 1*, 13, 1.

- Gazelle,H., Ladd, G.W. (2003). Anxious Solitude and Peer Exclusion: A Diathesis–Stress Model of Internalizing Trajectories in Childhood. *Child development*, 74,1,257 -278.
- Gonçalves, D.C., Byrne, G.J., (2013). Who worries most? Worry prevalence and patterns across the __lifespan. *Int J Geriatr Psychiatry*, 28(1):41-9. [Viitattu 4.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22374912>
- Goodman, R. (1997). The strengths and difficulties questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581–586.
- Goodman, R. (1999). The extended version of the strengths and difficulties questionnaire as a guide to child psychiatric caseness and consequent burden. *Journal of Child psychology*, 40, 791–799.
- Goodman, R. & Scott, S. (1999). Comparing the Strengths and Difficulties Questionnaire and the Child behavior Checklist: Is small beautiful? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 17–24.
- Gooren,Evelien M.J.C.; van Lier, Pol A. C.; Stegge,Hedy; Terwogt,Mark Meerum; Koot,Hans M. (2011). The Development of Conduct Problems and Depressive Symptoms in Early Elementary School Children: The Role of Peer Rejection. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40, 2, 245-253,
- Gottlieb, D., Bronstein, P. (1996). Parents’ perceptions of children’s worries in a changing world. *The Journal of Genetic Psychology*, 157,1,104-118.
- Hartup, W. (1989). Social relationships and their developmental significance. *American Psychologist*, 44,2,120-126
- Hastings, R.P., Beck, A. (2004). Practitioner Review: Stress intervention for parents of children with intellectual disabilities. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45,8, 1338–1349.
- Hay, D.F., Pawlby, S. (2003).
Prosocial development in relation to children's and mothers' psychological problems. *Child Development*, 74(5):1314-27. [Viitattu 4.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14552400>
- Heiskanen, T., Huttunen, M., Tuulari, J, (2011). Masennuksen monet ulottuvuudet. Teoksessa: Heiskanen, T., Huttunen, M., Tuulari, J, (toim.), Masennus. (s. 7-15). Helsinki, Duodecim.
- Hendrickson SG. (2008). Maternal worries, home safety behaviors, and perceived difficulties. *J Nurs Scholarsh.*, 40(2):137-43. [Viitattu 2.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18507568>
- Herrala, I. (2011). Lapsen sosiaalinen asema koululuokassa: pysyvyys sekä yhteydet ongelmakäyttäytymiseen ja prososiaalisuuteen. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, psykologia.

- Humphreys J. (1995). The work of worrying: battered women and their children. *Sch Inq Nurs Pract.*, 9(2):127-45. [Viitattu 2.3.2014]. Saatavilla:
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7667566>
- Hymel, S., Rubin, K.H., Rowden, L., LeMare, L. (1990). Children's peer relationships: Longitudinal prediction of internalizing and externalizing problems from middle to late childhood. *Child Development*, 61,6,2004.
- Ingram, R.E & Scher, C. (2001). Depression. Teoksessa: Friedman, Howard S., ed. Disorders: Specialty Articles from the Encyclopedia of Mental Health. Burlington, MA, USA: Academic Press, [Viitattu 8.6.2014]. Saatavilla:
<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/docDetail.action?docID=10206399>
- Isometsä, E. (2011). Masennushäiriöt. Teoksessa: Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M. & Partonen, T. (toim.), Psykiatria. (s. 157–193). Helsinki, Duodecim.
- Isometsä, E. (2011). Masennustilan oireet, hoidon periaatteet ja sairauden kulku. Teoksessa: Heiskanen, T., Huttunen, M., Tuulari, J. (toim.), Masennus. (s.19-34). Helsinki, Duodecim
- Johansson, I. (2004). *Parents' views of transition to school and their influence in this process*. In H. Fabian, & A-W. Dunlop (eds.). Transitions in the Early Years. Debating continuity and progression for young children in early education, 76–97. New York: Routledge Falmer
- Kauppinen, K. (2004). Vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin yhteydet lapsen ongelmakäyttäytymiseen esikoulusta toiselle luokalle. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, psykologia.
- Kallioinen, E. (2000). 5-vuotiaan lapsen motivationaalinen hallintakäyttäytyminen ja vanhempien depressiivisyyden ja stressin yhteydet lapsen käyttäytymiseen. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, psykologia.
- Kazdin, A.E. (2001). Conduct Disorder. Teoksessa: Friedman, Howard S., ed. Disorders : Specialty Articles from the Encyclopedia of Mental Health. Burlington, MA, USA: Academic Press, [Viitattu 5.6.2014]. Saatavilla:
<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/docDetail.action?docID=10206399>
- Koponen, T. & Mononen, R. (2010). Yhteen-, vähennys- ja kertolaskutehtävät. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. Julkaisematon testimateriaali.
- Koskelainen M., Sourander A. & Kaljonen, A. (2001). The Strengths and Difficulties Questionnaire among Finnish school-aged children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 9, 277–284.
- Ladd, G.W., Troop-Gordon, W. (2003). The Role of Chronic Peer Difficulties in the Development of Children's Psychological Adjustment Problems. *Child Dev.*, 74, 5, 1344-1367.

- Leppänen, P.H.T. (2013). CIHD course: Language related disorders and neurobiological risk factors. Department of Psychology, University of Jyväskylä, Finland.
- Lerkkanen, M.-K., Niemi, P., Poikkeus, A.-M., Poskiparta, E., Siekkinen, M. & Nurmi, J.-E. (2006). Alkuportaatt-seurantatutkimus (meneillään). Jyväskylän yliopisto.
- Lindeman, J. (1998). ALLU – Ala-asteen lukutesti. Oppimistutkimuksen keskus. Turun yliopisto.
- Lukimat.fi. [Viitattu 1.7.2014]. Saatavilla: <http://www.lukimat.fi/matematiikka>
- Lyytinen, H., Leppänen, P. & Guttorm, T. (2003). Näkymiä suomalaislasten lukivaikeuksiin. Lähtökohtana psykofysiologiset havainnot. *Psykologia*, 38 (4), 230-249.
- Lyytinen, H., Erskine, J., Kujala, J., Ojanen, E. & Richardson, U. (2009). Health and Disability. In search of a science-based application: A learning tool for reading acquisition. *Scandinavian Journal of Psychology*. 50,668-675.
- Lyytinen, H. (2013). Lukutaitoa lukemattomille. *Neuropsykologia* 3. Jyväskylän yliopisto.
- Lyytinen, P. (2009). Varhainen kielen kehitys lukemaan oppimisen ennustajana. *Psykologia*, 46 (0 - 03), 99-105.
- Malila, L., Marttala, E. (2013). "Yks suuttuu ihan tyhjästä": lasten ongelmakäyttäytymisen ja ystävyys-suhteiden yhteys kiusatuksi tulemiseen. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, psykologia.
- Mansell, W., Milne, J. (2008). Nine out of 10 parents say schools are safe. *The Times Educational Supplement* 4772, 1.
- Mendes, A.V., Loureiro, S.R., Crippa, J.A., De Meneses Gaya, C., Garcia-Esteve, L., Martin-Santos, R. (2012). Mothers with Depression, School-Age Children with Depression? A Systematic Review *Perspectives in Psychiatric Care*, 48, 138–148. [Viitattu 30.1.2014]: Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22724399>
- Metsämuuronen, J. (2003). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus
- Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H., Sermon, A., Zwakhlen, S. (1998). Worry in normal children. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 37(7):703-10. [Viitattu 30.1.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8951147>
- Mäkynen, M., Niskanen, E. (2013). Vanhempien masennusoireiden yhteys lasten koulussa esiintyvään ongelmakäyttäytymiseen. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, psykologia.
- Neece, C., Baker, B. (2008). Predicting maternal parenting stress in middle childhood: the roles of child intellectual status, behaviour problems and social skills. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52,12,1114–1128.

- Neff, E.J., Dale, J.C. (1996). Worries of school-age children. *J Soc Pediatr Nurs*, 1(1):27-32, 33-4. [Viitattu 20.2.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8951147>
- Nopola-Hemmi, J. (2006). Neurologia ja lukivaikeus ja lukivaikeuden perinnöllisyys. Teoksessa: Korvatuvatulehduksista kouluhaluttomuuteen, unihäiriöistä uupumiseen – Lukivaikeusko terveydenhuollon asia? (s. 14-16). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Numminen, H., Sokka, L. (2009). Lapsellani on oppimisvaikeus. Helsinki: Edita.
- Orton, G.L. (1982). A comparative study of children's worries. *J Psychol.*, 110, 153-62.
- Osmon, D.C., Patric, C., Andresen, E. (2008). Learning disorders. Teoksessa: Horton, A.M., Wedding, D. *The Neuropsychology Handbook*, 3. painos, 603-639. New York: Springer.
- Pennington, B., Bishop, D. (2009). Relations among speech, language and reading disorders. *The Annual Review of Psychology*, 60: 283- 306.
- Peterson, R & Pennington, B. (2012). Developmental dyslexia. *Lancet*, 379: 1997-2007.
- Plenty, S., Östberg, V., Almquist, Y.B., Augustine, L., Modin, B. (2014). Psychosocial working conditions: An analysis of emotional symptoms and conduct problems amongst adolescent students *Journal of Adolescence*, 37, 407- 417.
- Poikkeus, A-M. (2008). Kaverisuhteet luokassa. University of Jyväskylä.
- Roberts, G. C., Block, H., & Block, J. (1984). Continuity and change in parents' child-rearing practices. *Child Development*, 55, 586–597.
- Robichaud, M., Dugas, M.J., Conway, M. (2003). Gender differences in worry and associated cognitive-behavioral variables. *J. Anxiety Disord.*, 17, 5, 501-516
- Räsänen, P., Aunola, K. (2007). Aritmetiikkatesti. Alkuportaati -tutkimuksen julkaisematon testimateriaali. Jyväskylän yliopisto.
- Räsänen, P. (2012). Laskemiskyvyn häiriö eli dyskalkulia. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*. 128(11):1168-77.
- Toivonen, L. (2012). Työssäkäyvien vanhempien stressinhallintakeinojen ja vanhemmuustyytyväisyyden väliset yhteydet: Onko vanhemmuuden stressin tasolla väliä? Pro gradu –tutkiema. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, psykologia.
- Trudeau, L., Mason, W., Randall, G., Spoth, R., Ralston, E. (2012). Effects of Parenting and Deviant Peers on Early to Mid-Adolescent Conduct Problems. *J. Abnorm. Child Psychol.*, 40, 8, 1249-1264.
- Shaywitz, S. E., Shaywitz, B. A. (2008). Paying attention to reading: The neurobiology of reading and dyslexia. *Development and Psychopathology*, 20, 1329-1349.
- Silverman WK, La Greca AM, Wasserstein S. (1995).

- What do children worry about? Worries and their relation to anxiety. *Child Development*, 66(3): 671-86. [Viitattu 4.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7789194>
- Siiskonen, T. (2010). Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Tutkimuksia 386. Väitöskirja. [Viitattu 3.7.2014]. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23093/9789513938413.pdf?sequence=1>
- Stevenson-Hinde, J., Shouldice, A. (1995). 4.5 to 7 years: fearful behaviour, fears and worries. *J Child Psychol Psychiatry*, 36(6):1027-38. [Viitattu 1.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7593396>
- Stickler, G.B., Salter, M., Broughton, D.D., Alario, A. (1991). Parents' worries about children compared to actual risks. *Clin Pediatr (Phila)*, 30(9):522-8. [Viitattu 3.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1804584>
- Soronen, P. (2012). Vakavan masennuksen endofenotyypit eli välimuotoiset ilmiöt. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*. 130(6):551-6.
- Triantafyllou, K., Cartwright-Hatton, S., Korpa, T., Kolaitis, G., Barrowclough, C. (2012) Catastrophic worries in mothers of adolescents with internalizing disorders. *Br J Clin Psychol*. 51(3):307-22. [Viitattu 1.3.2014]. Saatavilla: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22803937>
- Uusitalo-Malmivaara, L. (2009). Lukemisen vaikeuden kuntoutus ensiluokkalaisilla: Kolme pedagogista interventtiota. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 303. Väitöskirja. [Viitattu 1.7.2014]. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200905201525>
- Vilenius-Tuohimaa, P. M., Aunola, K. & Nurmi, J.-E. (2008). The association between mathematical word problems and reading comprehension. *Educational Psychology*, 28 (4), 409–426.
- Wakefield, J.C., Pottic, K.J., Kirk, S. (2002). Should the DSM-IV diagnostic criteria for conduct disorder consider social context? *Am J Psychiatry*, 159,380-386.
- Walsh, K. (1994). *Neuropsychology: A clinical approach*. 271-272 Churchill Livingstone.
- Wagner, R.K., Torgesen J.K., Rashotte, C.A. & Pearson, N.A. (2009). TOSREC: Test of Sentence Reading Efficiency and Comprehension. Pro-Ed, Austin, TX.
- Wiener, J. (2004). Do peer relationships foster behavioral adjustment in children with learning disabilities? *Learning Disability Quarterly*, 27, 21-30.
- Yanay, U., Benbenishty, R. (2008). Israeli Parents' Worries About Their School-Age Children *Families in Society*, 89,1,150.
- Yurdusen, S., Erol, N., Gencöz, T. (2013). The effects of parental attitudes and mothers' psychological

well-being on the emotional and behavioral problems of their preschool children. *Matern Child Health J*, 17,68-75.